

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล การรับรู้ความสามารถของมารดา การรับรู้ของมารดาเกี่ยวกับความต้องการของบุตร และพฤติกรรมของมารดาในการเลี้ยงดูบุตรวัยทารก ผู้วิจัยได้ศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

พฤติกรรมมารดาในการเลี้ยงดูบุตรวัยทารก

ความหมายการเลี้ยงดูเด็ก

เด็กวัยทารก

การเลี้ยงดูเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐาน

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมมารดาในการเลี้ยงดูบุตรวัยทารก

ปัจจัยส่วนบุคคล

การรับรู้ความสามารถของมารดา

การรับรู้ของมารดาเกี่ยวกับความต้องการของบุตร

พฤติกรรมมารดาในการเลี้ยงดูบุตรวัยทารก

พฤติกรรมของมารดาในการเลี้ยงดูเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากมารดาเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดบุตรมากที่สุด จึงเป็นผู้ที่ให้การตอบสนองความต้องการพื้นฐานของบุตรมากกว่าบุคคลอื่น การเลี้ยงดูที่มารดาสามารถตอบสนองความต้องการของบุตรได้เหมาะสมตามวัยจะช่วยให้บุตรเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีสุขภาพดีทั้งร่างกายและจิตใจ อย่างไรก็ตามในการเลี้ยงดูบุตร มารดาต้องไม่เคี่ยวเข็ญบุตรในเรื่องใดเรื่องหนึ่งจนเกินไป หรือเรียกร้องในสิ่งที่บุตรยังไม่สามารถกระทำได้ ไม่ควรตามใจบุตรมากเกินไป หรือปล่อยละเลยในเรื่องที่ควรกวดขัน ไม่ใช้อารมณ์ในการเลี้ยงดู มุ่งให้บุตรมีพฤติกรรมที่เหมาะสม (สุชา, 2542) การที่มารดาจะมีพฤติกรรมในการเลี้ยงดูเพื่อตอบสนองความต้องการของบุตรวัยทารกได้อย่างเหมาะสมนั้น มารดาจำเป็นต้องเข้าใจถึงความต้องการของบุตรในด้านต่างๆ ทั้งทาง ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ จิตใจ สังคม และจริยธรรม ตลอดจนปัจจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมในการเลี้ยงดูบุตรของมารดา

ความหมายการเลี้ยงดูเด็ก

มีผู้ให้ความหมายของการเลี้ยงดูเด็กไว้หลากหลาย (นิคม, 2544; เพ็ญศรี, 2528; สุมณ,

ทศนา, วารี และอุดมลักษณ์, 2534; สมคิด, 2542) ซึ่งสรุปรวมได้ว่า หมายถึง การอบรมสั่งสอน ปกป้องคุ้มครอง ด้วยวิธีการต่างๆที่ผู้เลี้ยงดูเด็กใช้ในการเลี้ยงดู การดูแล และมีปฏิสัมพันธ์กับเด็ก ตลอดจนควบคุมบุตรให้ประพฤติตัวเป็นที่ยอมรับของสังคม สำหรับการศึกษานี้ให้ความหมายของการเลี้ยงดูเด็ก หมายถึง การตอบสนองความต้องการของเด็กทุกด้าน ทั้งทางร่างกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ สังคม รวมถึงการอบรมสั่งสอนจริยธรรมตามความต้องการพื้นฐานของเด็ก

เด็กวัยทารก

วัยทารกเป็นวัยที่เด็กมีอายุอยู่ระหว่างแรกเกิด ถึง 12 เดือน เป็นระยะที่มีการเจริญเติบโต และพัฒนาการเร็วมากทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ จิตใจ และสังคม มีการเจริญเติบโตของสมองอย่างรวดเร็ว เป็นวัยแห่งการวางรากฐานชีวิตเพื่อพัฒนาไปสู่ขั้นต่อไป (Dehart, Sroufe, & Cooper, 2000) ทารกไม่สามารถควบคุมตนเองได้ ต้องพึ่งพาบิดา มารดา หรือผู้เลี้ยงดู การสื่อความรู้สึกต่างๆและความต้องการของตนเองยังไม่ชัดเจน อีกทั้งมีภูมิคุ้มกันโรคต่ำ ลักษณะอารมณ์ของทารกเปลี่ยนแปลงง่าย และมีช่วงความสนใจของทารกแต่ละรายแตกต่างกัน (พรทิพย์, 2544) จำเป็นที่ทารกต้องได้รับการช่วยเหลือและได้รับตอบสนองอย่างเพียงพอเพื่อการเจริญเติบโต และพัฒนาการ ทั้งด้านอาหาร การดูแลเอาใจใส่ที่อบอุ่น สัมผัสโอบกอดจากมารดา การดูแลที่ถูกต้องเหมาะสม มีความปลอดภัย และได้รับการสนับสนุนด้านอารมณ์จากบุคคลอื่น มารดาต้องพยายามทำความเข้าใจพื้นฐานอารมณ์ของบุตร เข้าใจปฏิกิริยาของทารกในลักษณะต่างๆ และปรับพื้นฐานอารมณ์ของมารดาจะช่วยส่งเสริมพัฒนาการของบุตร และสามารถดูแลบุตรได้ดี (พรทิพย์, 2544; อรพรรณ, 2541) ซัลลิแวน (Sullivan, 1997) ได้ศึกษาการแก้ปัญหาของมารดาคนใหม่ในการมีสัมพันธภาพกับบุตรและการดูแลบุตร พบว่า เมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตรในการดูแลบุตรของมารดาใช้การเรียนรู้ การฟังและสังเกตบุตรในสิ่งที่บุตรต้องการ

ดังนั้นการเลี้ยงดูบุตรวัยทารกมีความสำคัญต่อการเจริญเติบโตและพัฒนาการ การเลี้ยงดูที่ถูกต้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งของมารดา ด้วยการส่งเสริมให้มีการเจริญเติบโตและพัฒนาการเป็นไปตามวัย (ลดาวัลย์, 2546) โดยเน้นการเลี้ยงดูด้วยความรัก คอยระมัดระวังให้การช่วยเหลือเมื่อบุตรต้องการ ช่วยฝึกทักษะพัฒนาการต่างๆตามวัย หยอกล้อให้สนุกสนานเพลิดเพลินและเล่นกับบุตรอย่างเหมาะสม (ทิพย์ภา, 2541) นอกจากนี้มารดาควรมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับพัฒนาการของบุตร จะช่วยในการส่งเสริมพัฒนาการของบุตร ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับพัฒนาการด้านต่างๆของเด็กวัยทารก ดังตาราง 1

ตาราง 1

พัฒนาการด้านต่างๆของเด็กวัยทารก

อายุ	ด้านกล้ามเนื้อมัดใหญ่/มัดเล็ก	ด้านสติปัญญา	ด้านอารมณ์	ด้านสังคม
1 เดือน	นอนหงายท่า Tonic neck-reflex นอนคว่ำยกศีรษะขึ้นได้เล็กน้อย	ตามองวัตถุ ตรงหน้าในรัศมี 90 องศา	ตกใจสะดุ้งเมื่อมีเสียงดัง	ส่งเสียงสื่อความต้องการ / ไม่สุขสบาย
2 เดือน	นอนคว่ำ ยกคางได้เหนือพื้น 45 องศา	มองตามของในระยะสั้นๆ	ร้องไห้เมื่อไม่พอใจ	ยิ้มได้ตอบเวลาพูด รู้จักรอคอย
3 เดือน	ยกศีรษะสูงกว่าลำตัว กำของไว้ ในอุ้งมือ	เปล่งเสียงอ้อแอ้ ในลำคอ มองตามของเล่นซ้ายขวา	ร้องไห้น้อยลง เริ่มหัวเราะ มีเสียง	ส่งเสียงหัวเราะแสดง ความพอใจ
4 เดือน	นอนหงาย จะพลิกคว่ำได้เอง ยกศีรษะได้สูง เลื่อนตัวขึ้นลง	หยิบของเล่นเขย่า และหยิบเข้าปาก	อารมณ์ดีจะส่งเสียงหัวเราะ	แสดงความพอใจ โดย หัวเราะเสียงดัง
5 เดือน	ยกเท้าได้สูง นอนคว่ำจะยกศีรษะได้สูง ใช้มือจับ/เขย่าสิ่งของ	จำหน้าบิดามารดาได้ จับสิ่งของได้ดีขึ้น	ตกใจไม่พอใจ เมื่อถูกทอดทิ้ง ให้อยู่คนเดียว	หัวเราะเสียงดัง เวลาลเล่นสนุก
6 เดือน	พลิกคว่ำหงายได้เร็ว ยกอกและศีรษะได้สูง มือจับขวดนมได้	ใช้มือจับของเล่นได้ ทำพฤติกรรมตามผู้ใหญ่ จำหน้าบิดามารดาได้	ไม่พอใจจะแสดงอารมณ์รุนแรง ปฏิเสธร้องแง กลัวคนแปลกหน้า	เริ่มออกเสียงพูดกับเงาตนเอง ยื่นแขนให้สัมผัส เมื่อคุ้นเคย
7 เดือน	พลิกคว่ำได้คล่อง พยายามจะนั่ง นั่งได้ระยะสั้นๆ	หยิบจับของเล่น จากมือหนึ่งใส่อีกมือหนึ่งได้ จำคนที่อยู่ในครอบครัวได้	กลัว/ปฏิเสธคนแปลกหน้า	ออกเสียงพูดเป็นคำๆได้ หันตามเสียงเรียก
10 เดือน	คลานได้ดี พยายามเกาะยึดโต๊ะเพื่อยืน ล้มบ่อย	หยิบของ ด้วยปลายนิ้วมือ พยายามสำรวจของเล่นในมือ โดยคลำหรือใช้นิ้วจิ้ม	ชอบสนุก ชอบให้มีคนมา หยอกล้อ หัวเราะ เสียงดัง	เรียกพ่อแม่ได้ชัดเจน ตบมือเมื่อดีใจ
11 เดือน	คลานโดยใช้มือและเข่าเร็วขึ้น เดินโดยจูง 2 มือได้	หยิบของด้วยปลายนิ้ว 2 นิ้ว ได้ ยกเท้าออกจากรองเท้าได้ แย่งของเล่นจากมารดา	ร้องไห้บ่อยขึ้น เริ่มรู้สึก ไม่พอใจ เมื่อถูกขัดใจ	แสดงความสัมพันธ์และ ตอบสนองผู้อื่นมากขึ้น
12 เดือน	คลานได้เร็ว เดินโดยจูงมือเดียว ได้ เอื้อมมือหยิบจับสิ่งของได้	พูดได้ 2-3 คำ ที่คุ้นเคย เช่น บิดา มารดา อี ซี้	มีอารมณ์ขัน ชอบหยอกล้อ หัวเราะเสียงดัง	แสดงความสัมพันธ์กับผู้อื่นมากขึ้น ปฏิเสธ และตอบโต้ ถ้าไม่พอใจ

หมายเหตุ จาก (ข้อมูลในตารางที่ 5.3 จาก) การบริหารทารกและเด็กวัยก่อนเรียน (หน้า 106-107), โดย อรพรรณ, 2541, กรุงเทพมหานคร: บุ๊คเน็ต. จัดพิมพ์ปี พ.ศ. 2541 โดย (บุ๊คเน็ต). การคัดลอกหรือตีพิมพ์ใหม่ต้องได้รับอนุญาตจากผู้แต่ง.

การเลี้ยงดูเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐาน

การพัฒนาเด็กอาศัยสภาวะความต้องการพื้นฐานของเด็กเป็นแนวทางในการเลี้ยงดูเด็ก และเป็นตัวกำหนดทิศทางการพัฒนาเด็ก เด็กทุกคนต้องได้รับการตอบสนองขั้นพื้นฐานเพื่อให้มีการพัฒนาทุกด้าน ซึ่งเด็กจะพัฒนาเป็นผู้ใหญ่ในอนาคตได้ เด็กต้องได้รับการตอบสนองขั้นพื้นฐาน สภาวะความต้องการพื้นฐานและบริการสำหรับเด็กและเยาวชน (สพด.) จึงเป็นเสมือนแนวทาง สำหรับบิดามารดา หรือผู้เลี้ยงดูเด็กได้เข้าใจ นำไปแก้ปัญหา สร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมทางสังคม ให้เอื้อต่อการพัฒนาเด็ก เกณฑ์ดังกล่าวมีทั้งหมด 7 ด้าน ดังนี้ (คณะกรรมการเฉพาะกิจกำหนด สภาวะความต้องการพื้นฐานและบริการสำหรับเด็กและเยาวชนและสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริม และประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, 2533)

1. ความต้องการด้านโภชนาการและสุขภาพอนามัย ได้แก่ ความต้องการด้านอาหาร การเฝ้าระวังติดตามการเจริญเติบโต การสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค การดูแลเบื้องต้นเมื่อเจ็บป่วย การดูแลรักษาความสะอาด การปกป้องอุบัติเหตุ รวมทั้งที่อยู่อาศัย สิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย
2. ความต้องการด้านความแข็งแรงของร่างกาย การเล่นและการออกกำลังกาย และการพักผ่อน
3. ความต้องการด้านพัฒนาการด้านสติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคม
4. ความต้องการด้านการศึกษา โดยเฉพาะการศึกษาภาคบังคับเพื่อเตรียมความพร้อมให้มีความรู้ ความคิด ได้มาซึ่งข้อมูล ข่าวสารเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิต
5. ความต้องการด้านวัฒนธรรม เพื่อสืบทอดวัฒนธรรมที่ดีงามของประเทศเอาไว้สืบไป
6. ความต้องการด้านการเตรียมตัวเข้าสู่อาชีพ ให้เป็นผู้ที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีอันจะเป็นพื้นฐานในการพัฒนาประเทศต่อไป
7. ความต้องการด้านสิทธิหน้าที่พื้นฐานด้านการเมืองและการปกครอง ให้เด็กพึงรู้สิทธิของตนเอง และมีความรู้พื้นฐานด้านการเมือง การปกครอง และหน้าที่พลเมืองตามกฎหมาย กฎ และระเบียบต่างๆ

จากกรอบแนวคิดสภาวะความต้องการพื้นฐานและบริการสำหรับเด็กและเยาวชน (สพด.) ปีพ.ศ. 2533 สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการเลี้ยงดูทารกเพื่อครอบคลุมความต้องการของทารก ในการวิจัยครั้งนี้จึงเลือกศึกษาแนวคิดในการเลี้ยงดูเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับทารก ซึ่งมี 4 ด้าน คือ

1. ความต้องการด้านโภชนาการและสุขภาพอนามัย ได้แก่
 - 1.1 ความต้องการด้านโภชนาการ ได้แก่ นม, อาหารเสริม
 - 1.2 การเฝ้าระวังติดตามการเจริญเติบโต ได้แก่ ชั่งน้ำหนัก และวัดส่วนสูง

1.3 ความต้องการด้านสุขภาพอนามัย ได้แก่

- 1.3.1 การสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค
- 1.3.2 การดูแลเบื้องต้นเมื่อเจ็บป่วย
- 1.3.3 การดูแลรักษาความสะอาด
- 1.3.4 การปกป้องอุบัติเหตุ

1.4 ที่อยู่อาศัย สิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย

2. ความต้องการด้านความแข็งแรงของร่างกาย การเล่นและการออกกำลังกาย และการพักผ่อน ได้แก่

2.1 ความแข็งแรงของร่างกาย ได้แก่ ความแข็งแรงของกล้ามเนื้อใหญ่ และกล้ามเนื้อเล็ก

2.2 การเล่นและการออกกำลังกาย

2.3 การพักผ่อน

3. ความต้องการด้านพัฒนาการด้านสติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคม ได้แก่ การส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคม

4. ความต้องการด้านวัฒนธรรม ได้แก่

4.1 การส่งเสริมพัฒนาการด้านภาษา

4.2 ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย

4.3 จริยธรรม

สำหรับรายละเอียดการเลี้ยงดูเพื่อตอบสนองความต้องการของบุตรใน 4 ด้าน ภายใต้กรอบแนวคิดของความต้อกรพื้นฐานและบริการสำหรับเด็กและเยาวชน (สพด.) มีดังนี้

1. ด้านโภชนาการและสุขภาพอนามัย

โภชนาการที่ดีเป็นรากฐานของสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์แข็งแรง ช่วงวัยทารกเป็นวัยที่มีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ต้องการอาหารที่มีทั้งคุณภาพและปริมาณที่เหมาะสมสำหรับการเจริญเติบโตของร่างกายและแข็งแรงสมบูรณ์ตามวัย เมื่อทารกเจริญวัยขึ้นความต้องการจะเปลี่ยนแปลงไปทั้งลักษณะอาหาร ปริมาณ และวิธีการให้อาหาร ส่วนความต้องการเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยเป็นความต้องการนอกเหนือจากการได้รับอาหารที่เหมาะสม คือ ได้รับการติดตามเฝ้าระวังด้านการเจริญเติบโต การสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค การป้องกันโรคภัยที่สามารถหลีกเลี่ยงได้ การดูแลรักษาเมื่อเจ็บป่วย รวมทั้งการดูแลเอาใจใส่ด้านสุขภาพทั่วไป ความสะอาดของร่างกาย ปกป้องอุบัติเหตุ ตลอดจนมีที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัยจากมลภาวะ (คณะกรรมการเฉพาะกิจกำหนดสภาวะความต้องการพื้นฐานและบริการสำหรับเด็กและเยาวชนและสำนักงานคณะกรรมการ

ส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, 2533; Pillitteri, 2003) สำหรับการเลี้ยงดูเพื่อตอบสนองความต้องการของบุตรในด้านนี้ มีดังนี้

1.1 ด้านโภชนาการ ในช่วง 4-6 เดือนแรก จะเป็นเรื่องนม ซึ่งอาจเป็นนมมารดาหรือนมผสม ส่วนช่วง 6 เดือนถัดไป อาหารเสริมเริ่มเข้ามามีบทบาทสำคัญจะค่อยๆพัฒนาเป็นอาหารหลักในที่สุด

1.1.1 การเลี้ยงทารกด้วยนม การเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดามีความสำคัญต่อการเจริญเติบโตและสมองอย่างเต็มศักยภาพ ทารกต้องการอาหารและพลังงานที่จะใช้ในการเจริญเติบโตทารกมากกว่าวัยอื่น (อรพรรณ, 2541) ทารกจึงควรได้รับอาหารที่ดีที่สุดและเหมาะสมที่สุดสำหรับทารก คือ น้มนมมารดา ตามแนวทางส่งเสริมการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาขององค์การอนามัยโลก (WHO, 2001) ได้เสนอแนะว่าทารกควรได้รับนมมารดาอย่างเดียวไม่กินแม่แต่น้ำในระยะ 4-6 เดือนแรก เพราะทารกมีการเจริญเติบโตของร่างกายและสมองที่มากและรวดเร็ว ทารกจึงควรได้รับอาหารที่ดีที่สุด น้มนมมารดาประกอบด้วยสารอาหารต่างๆ ครบถ้วนตามความต้องการของทารก และเพื่อให้ได้เพียงพอกับวัยที่มีความจุของกระเพาะอาหารน้อย จึงควรได้รับเฉพาะนมมารดาอย่างเดียว การให้อาหารอื่นหรือแม่แต่น้ำ ทำให้ได้นมมารดาน้อยลง (ศิริภรณ์, 2546) น้มนมมารดาเหมาะสมกับระบบย่อยอาหารของทารก ย่อยง่าย สะอาด สะดวก ปลอดภัย จึงทำให้ทารกมีสุขภาพแข็งแรง อีกทั้งลดอัตราการเจ็บป่วย โดยป้องกันโรคระบบทางเดินอาหารและระบบหายใจ มีภูมิคุ้มกันโรค ลดการเกิดโรคภูมิแพ้ต่างๆ ไม่มีอาการท้องผูกสามารถขับถ่ายได้สะดวก อีกทั้งฉลาดหรือโอคิวดีกว่า (กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, 2546; ลดาวัลย์, 2546; Gartner et al., 1997) ไรต์, บอเซอร์, เนเลอร์, ซุทคลิฟ และคลาร์ค (Wright, Bauer, Naylor, Sutcliffe, & Clark, 1998) ได้ศึกษาผลของการส่งเสริมให้บุตรกินนมมารดาต่อการลดความเจ็บป่วยในเด็กที่ชุมชนนาวาใจ ก่อนและระหว่างปีที่มีการส่งเสริมให้บุตรกินนมมารดา พบว่า หลังให้การส่งเสริมให้บุตรกินนมมารดา มารดาให้บุตรกินนมมารดาเพิ่มขึ้นจาก 16.4% เป็น 54.5% อัตราป่วยด้วยโรคระบบทางเดินหายใจ กระเพาะอาหาร และลำไส้อักเสบลดลง นอกจากนี้การที่ทารกได้รับนมมารดาช่วยเสริมสร้างสุขภาพฟัน และมีผลดีทางด้านจิตใจก่อให้เกิดความรู้สึกผูกพันใกล้ชิด เป็นความอบอุ่นทั้งมารดาและบุตร จึงมีความสำคัญต่อพัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ บุตรจะได้รับความห่วงใยหล่อหลอมพื้นฐานอารมณ์ และสุขภาพจิตที่ดี (วราภรณ์, 2538; สำหรี, 2546) อโรรา, แม็คจินคิน, เวชเชอร์ และคูน (Arora, Mcjinkin, Wehrer, & Kuhn, 2000) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่ออัตราการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาของมารดาที่มีบุตรอายุแรกเกิดถึง 1 ปี ที่คลินิกสุขภาพเด็กดี เพนซิลวาเนีย พบว่า มารดาร้อยละ 44.3 ให้บุตรกินนมมารดาถึง 6 เดือน สิ่งที่ทำให้มารดาเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา คือ มีประโยชน์ต่อสุขภาพทารก และก่อให้เกิดความผูกพันกับบุตร

ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมมารดา ต้องทำงานนอกบ้านเพื่อหารายได้มาช่วยครอบครัว ทำให้บุตรต้องอยู่ในความดูแลของบุคคลอื่น ส่งผลกระทบถึงการเลี้ยงดูบุตร เกิดปัญหาในการเลี้ยงดู ซึ่งกรณีที่มารดาต้องทำงานนอกบ้าน สามารถให้บุตรกินนมมารดาได้ โดยมารดาใช้วิธีบีบน้ำนมหรือบีมน้ำนมเก็บไว้ป้อนให้บุตรกิน สามารถเก็บน้ำนมไว้ได้นาน 4-6 ชั่วโมง หากเก็บไว้ในตู้เย็นหรือกระติกน้ำแข็ง จะเก็บไว้ใช้ได้ภายใน 24 ชั่วโมง ก่อนให้นมบุตร ควรทำให้อุ่นก่อน อาจแช่ในน้ำร้อนธรรมดา (ชนิกา, 2545; ลัดดา, 2540)

กรณีที่มารดาไม่สามารถเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา มีความจำเป็นเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดาไม่ได้ ในปัจจุบันการเลี้ยงบุตรด้วยนมผสมเป็นทางเลือกอีกทางหนึ่ง (ลดาวัลย์, 2546) กาญจนา (2537) ได้ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับระยะเวลาในการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดาของมารดาที่ทำงานนอกบ้านซึ่งฝากครรภ์และคลอดบุตร ที่โรงพยาบาลแม่และเด็กเชียงใหม่ พบว่า การทำงานนอกบ้านทำให้มารดาต้องเลี้ยงบุตรด้วยนมผสม และสุสัณหา (2545) ได้ศึกษาปัจจัยทางสังคมเศรษฐกิจ วัฒนธรรมและนโยบายที่มีผลต่อการปฏิบัติกรให้นมมารดาแก่บุตรในมารดาที่ทำงานในเขตจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า มารดาที่ทำงานนอกบ้านมีอัตราการใช้นมผสมสูงกว่ามารดาที่ทำงานในบ้าน ซึ่งการเลี้ยงบุตรด้วยนมผสมนั้นมารดาต้องปฏิบัติ (ลดาวัลย์, 2546) ดังนี้

มารดาต้องเตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ในการผสมนมที่ต้องเตรียม ได้แก่ ขวดนม จุกนมพร้อมฝาครอบปิดจุกนม เป็นต้น ให้เพียงพอกับจำนวนมื้อนมที่ให้แต่ละวัน

การทำความสะอาดขวดนมและจุกนม ควรทำความสะอาดทันทีภายหลัง ทารกดูดนมแล้ว หลังจากนั้นนำขวดนมและจุกนมไปต้มในน้ำเดือดนานประมาณ 10-15 นาที หรือหนึ่งนานประมาณ 10-15 นาที ปล่อยให้แห้ง

การเตรียมนมผสม ก่อนผสมนมมารดาต้องล้างมือให้สะอาด เติมน้ำอุ่น ลงในขวดตามที่ต้องการ แล้วเติมนมผงลงในขวดนม ในสัดส่วนที่กำหนด ปิดฝาขวด เขย่าจนนม ละลายทั่ว สิ่งสำคัญอย่าเตรียมนมผสมทิ้งไว้ก่อนนานๆ ถ้าเก็บในตู้เย็นไม่ควรเกิน 24 ชั่วโมง นมที่เหลือในแต่ละมื้อ ไม่ควรเก็บไว้ให้ทารกดูดในมือถัดไป

สัดส่วนในการผสมนม ให้ผสมตามสัดส่วนที่กำหนดไว้ข้างกระป๋อง
 _____ ปริมาณและจำนวนมื้อนมที่ต้องการ ขึ้นอยู่กับความต้องการพลังงาน และสารอาหาร

ดังนั้นจำเป็นที่มารดาต้องคำนึงถึงความต้องการของทารกที่เพียงพอ กับความต้องการของร่างกายในแต่ละช่วงอายุ ซึ่งทารกต้องการนมในแต่ละช่วงอายุ ดังรายละเอียด ตาราง 2

ตาราง 2

นมที่ควรให้ทารกได้รับในแต่ละช่วงอายุ

อายุของเด็ก	จำนวนมื้อนมต่อวัน
แรกเกิด - 1 สัปดาห์	6-10
1 สัปดาห์ - 1 เดือน	6-8
1 เดือน - 3 เดือน	5-6
3 เดือน - 7 เดือน	4-7
7 เดือน - 9 เดือน	3-4
9 เดือน - 12 เดือน	3

อายุของเด็ก	จำนวนมื้อนมแต่ละมื้อ
1 สัปดาห์ - 2 สัปดาห์	2-3 ออนซ์
3 สัปดาห์ - 3 เดือน	4-5 ออนซ์
2 เดือน - 3 เดือน	5-6 ออนซ์
3 เดือน - 4 เดือน	6-7 ออนซ์
5 เดือน - 12 เดือน	7-8 ออนซ์

หมายเหตุ จาก (ข้อมูลในตารางนมที่ควรให้เด็ก จาก) *หมอชนิกาดอกปัญหาเด็กวัยแรกเกิด - 1 ปี* (หน้า 26), โดย ชนิกา, 2545, กรุงเทพมหานคร: แพลน พับลิชซิ่ง. จัดพิมพ์ปี พ.ศ. 2545 โดย (แพลน พับลิชซิ่ง). การคัดลอกหรือตีพิมพ์ใหม่ต้องได้รับอนุญาตจากผู้แต่ง.

1.1.2 การให้อาหารเสริม อาหารเสริม คือ อาหารอื่นที่นอกเหนือไปจากนม (อุมาพร, 2546) เมื่ออายุมากขึ้นบทบาทของอาหารเสริมก็จะเพิ่มขึ้น กลายเป็นอาหารหลัก ช่วงเวลาที่เหมาะสมในการเริ่มให้อาหารเสริมทารก คือ ทารกอายุ 4 เดือน ถึง 6 เดือน ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีความพร้อมในการรับอาหารเสริมได้ ภายหลังจากอายุ 6 เดือน น้มนมมารดายังมีคุณภาพดี แต่มีปริมาณไม่พอต่อการเติบโตของบุตร จึงจำเป็นต้องให้อาหารทารกอย่างเพียงพอควบคู่กับการกินนมมารดาเพื่อป้องกันการขาดสารอาหาร จำนวนมื้อนมมารดาจะค่อยๆลดลงตามจำนวนมื้อของอาหารเสริม และจะกลายเป็นอาหารมื้อหลัก (กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, 2546; James, Ashwill, & Droske, 2002; Wong, Hockenberry, Wilson, Winkelstein, & Kline, 2003)

การให้อาหารเสริมที่เหมาะสมตามวัย มีความสำคัญต่อการเจริญเติบโต และพัฒนาการของทารก การให้อาหารเสริมเร็วเกินไป คือ ก่อนอายุ 4 เดือน ทำให้ทารกกินนม

มารดาน้อยลง ความต้องการสารอาหารที่จำเป็นลดลง อีกทั้งยังมีผลให้อิ่มท้องเร็ว หรือก่อให้เกิดอาการท้องอืด แต่ในขณะเดียวกัน หากให้อาหารเสริมช้าเกินไป ทำให้ทารกได้รับสารอาหารที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย และการเรียนรู้ด้านโภชนาการล่าช้า (กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, 2546; อุมภาพร, 2546) ดังนั้นบุตรควรได้รับอาหารที่เหมาะสมตามวัย รวมทั้งได้รับการเสริมสร้างนิสัยการรับประทานอาหารที่เหมาะสม ก็จะทำให้บุตรมีภาวะโภชนาการที่ดีส่งผลต่อการเจริญเติบโตและพัฒนาการที่ดี (Calamaro, 2000) แนวทางการให้อาหารเสริมแก่ทารกตามวัย ดังรายละเอียดตาราง 3

ตาราง 3

แนวทางการให้อาหารทารกตามวัย

อายุ	อาหารทารก
6 เดือน	กินนมแม่และอาหาร 1 มื้อ ข้าวบดละเอียดกับน้ำแกงจืดสลัดไข่แดง ปลา ตับ ผักบด และกล้วยสุกครูดหรือผลไม้
7 เดือน	กินนมแม่และอาหาร 1 มื้อ ข้าวบดละเอียดกับน้ำแกงจืด เพิ่มไข่ทั้งฟอง ปลา เนื้อสัตว์บด ผักหั่น และผลไม้
8-9 เดือน	กินนมแม่และอาหาร 2 มื้อ ให้อาหารเหมือน 7 เดือน แต่เพิ่มปริมาณให้มากขึ้นและอ่อนนุ่ม ขึ้นขึ้น
10-12 เดือน	กินนมแม่และอาหาร 3 มื้อ ให้อาหารเหมือนเดือนก่อนๆ แต่เพิ่มปริมาณให้มากขึ้น ให้อาหารหลากหลายชนิดและอาหารเริ่มหยาบและเพิ่มขึ้นเล็กๆ

หมายเหตุ จาก (ข้อมูลในตารางอาหารทารกตามวัย (6-12 เดือน) จาก) สมุดบันทึกสุขภาพแม่และเด็ก (หน้า 35), โดย กรมอนามัย, กระทรวงสาธารณสุข, 2546, กรุงเทพมหานคร: กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. จัดพิมพ์ปี พ.ศ. 2546 โดย (กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข). การคัดลอกหรือตีพิมพ์ใหม่ต้องได้รับอนุญาตจากผู้แต่ง.

1.2 การเฝ้าระวังติดตามการเจริญเติบโต การติดตามการเจริญเติบโตทำได้ง่ายขึ้นด้วยการชั่งน้ำหนักและวัดส่วนสูง เพื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานน้ำหนักและส่วนสูงของทารกตามอายุ มารดาจึงต้องติดตามเฝ้าระวังการเจริญเติบโตโดยรวม ทั้งน้ำหนักและส่วนสูง แสดงเป็นกราฟตามเกณฑ์อายุที่แบ่งตามเพศ เพื่อจะได้มีการแก้ไขเมื่อเริ่มมีอาการผิดปกติ ด้วยการชั่งน้ำหนักและวัดส่วนสูง บันทึกเป็นระยะๆ นำไปแปลผลเปรียบเทียบกับกราฟมาตรฐานที่เหมาะสมกับอายุเพศของบุตร (Kenner & Lott, 2003; Taylor, Lillis, & Lemonc, 2001) ทารกต้องการได้รับการเฝ้าระวังการเจริญเติบโต ได้แก่ ชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูง เนื่องจากทารกเป็นวัยที่มีการเจริญเติบโต

อย่างรวดเร็ว ร่างกายจะมีการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านสัดส่วนทางกาย น้ำหนัก และส่วนสูง (ทิพย์ภา, 2541) กล่าวคือ ทารกเมื่ออายุได้ประมาณ 5 เดือน จะมีน้ำหนักเป็น 2 เท่าของทารกแรกเกิด เมื่ออายุได้ 1 ปี ทารกจะมีน้ำหนักเป็น 3 เท่าของทารกแรกเกิด ซึ่งจากแรกเกิดถึงอายุประมาณ 6 เดือน น้ำหนักจะเพิ่มรวดเร็วมาก แต่จากอายุ 6 เดือน ถึง 3 ปี พบว่า อัตราของน้ำหนักจะลดลง จากการออกกำลังในการหัดนั่ง ยืน เดิน ส่วนความสูงของทารก พบว่า ในขวบแรกทารกจะมีส่วนสูงประมาณ 75 เซนติเมตร (แรกเกิดทารกสูงประมาณ 45-50 เซนติเมตร) (สุชา, 2542) บัญจางค์, ยุพิน, วรวิทย์ และอรุณ (2540) ได้ศึกษาการเจริญเติบโตของเด็กในหน่วยสวัสดิการเด็กโรงพยาบาลศิริราช ร้อยละ 20.59 เป็นเด็กมีอายุ 6 เดือน ถึง 1 ปี พบว่า ร้อยละ 94.11 และร้อยละ 91.18 ของกลุ่มตัวอย่างมีน้ำหนักและส่วนสูงอยู่ในเกณฑ์ปกติ

1.3 การสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค การสร้างเสริมภูมิคุ้มกันจึงเป็นวิธีกระตุ้นให้ร่างกายทารกสร้างภูมิคุ้มกันต่อโรคที่อาจเป็นสาเหตุการตายของทารกได้ ถือเป็น การดำเนินการเพื่อส่งเสริมสุขภาพทารก (ลดาวัลย์, 2546) ประไพ (2544) ได้ศึกษาการสำรวจความครอบคลุมการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคในเด็กอายุต่ำกว่า 1 ปี พบว่า ความครอบคลุมการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคในเด็กอายุต่ำกว่า 1 ปี เท่ากับร้อยละ 92.15 พรศรี, สมสิริ, อรุณรัศมี และพรรณรัตน์ (2544) ได้ศึกษาการส่งเสริมสุขภาพทารกวัยขวบปีแรกของมารดา อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า ทารกส่วนมากได้รับวัคซีนป้องกันโรคครบตามวัย ร้อยละ 87.1 นิลุบล (2542) ได้ศึกษาพฤติกรรมของมารดาในการป้องกันโรคติดเชื้อเฉียบพลันระบบหายใจในเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า มารดาพาบุตรไปรับวัคซีนป้องกันโรคครบตามวัย ร้อยละ 96.2 และแฮมบิต และคณะ (Hambidge et al., 2004) ได้ศึกษาแผนการปรับปรุงการสร้างเสริมภูมิคุ้มกัน ในทารกที่ยังไม่ได้รับภูมิคุ้มกัน และอัตราการได้รับภูมิคุ้มกันของเด็ก กลุ่มอายุ 1 ปี ที่มารับบริการที่คลินิกสุขภาพเด็กดี พบว่า อัตราการได้รับภูมิคุ้มกันที่คลินิกสุขภาพเด็กดีเพิ่มขึ้นเล็กน้อย

การสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคด้วยการให้วัคซีน สิ่งสำคัญตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค ด้วยการพาบุตรไปรับการฉีดวัคซีนให้ครบตามแผนการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคของกระทรวงสาธารณสุข และกระทำอย่างต่อเนื่อง ดังรายละเอียดตาราง 4

ตาราง 4

การให้วัคซีนในเด็กขวบปีแรก

อายุ	วัคซีนจำเป็นที่ต้องให้ทุกคน
แรกเกิด	BCG, HBV1
2 เดือน	DPT1, OPV1, HBV2
4 เดือน	DPT2, OPV2
6 เดือน	DPT3, OPV3, HBV3
9-12 เดือน	MMR1

หมายเหตุ จาก (ข้อมูลในตารางการให้วัคซีนในเด็ก จาก) คู่มือการใช้วัคซีนสำหรับเด็กไทย (หน้า 104-105), โดย กุลกัญญา และอังกูร, 2545, กรุงเทพมหานคร: เนติกุลการพิมพ์. จัดพิมพ์ปี พ.ศ. 2545 โดย (ชมรมโรคติดต่อในเด็กแห่งประเทศไทย). การคัดลอกหรือตีพิมพ์ใหม่ต้องได้รับอนุญาตจากผู้แต่ง.

1.4 การดูแลเบื้องต้นเมื่อเจ็บป่วย ปัญหาสุขภาพที่พบบ่อยในวัยนี้ คือ ไข้ โรคหวัด มีอาการไอ มีน้ำมูก และอุจจาระร่วง มารดาควรมีการดูแลเบื้องต้นอย่างถูกวิธี เพื่อป้องกันการลุกลามของโรคที่อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพของบุตร และมารดาต้องรับรู้พฤติกรรมที่แสดงออกหรือพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปต่อการเจ็บป่วย (Candy et al., 2001)

การปฏิบัติเมื่อทารกเป็นไข้

ในทารกที่ไข้ไม่สูง ไม่ซึม กินนมได้ ควรกระตุ้นให้ดื่มน้ำมากๆ ดูแลให้พักผ่อน ไม่ห่มผ้าหนาหรือห่อตัวทารก การเช็ดตัวลดไข้เป็นวิธีการให้น้ำเป็นตัวรับการถ่ายเทความร้อนออกจากร่างกาย โดยถอดเสื้อผ้าออกเหลือแต่ผ้าอ้อม ควรเช็ดด้วยน้ำอุ่นจะช่วยลดไข้ ใช้ผ้าขนหนูชุบน้ำอุ่นบิดพอหมาดๆ เช็ดบริเวณใบหน้า คอ ลำตัว แขน ขา และด้านหลังของลำตัว ขณะเช็ดตัววางผ้าประคบไว้บริเวณซอกคอ รักแร้ ขาหนีบ ทำหลายๆครั้งจนไข้ลดลงแล้ว เช็ดตัวให้แห้ง ทาแป้งให้ ใส่เสื้อผ้าที่ไม่หนา (ฉวีวรรณ, 2544) ถ้าไข้ยังสูง อาจเช็ดตัวซ้ำได้ทุกชั่วโมง ถ้าทำแล้ว 2-3 ครั้งไข้ไม่ลด ควรให้กินยาลดไข้ด้วย ยาลดไข้ในเด็กเล็กใช้ยาพาราเซตามอลชนิดน้ำ ควรให้ยาในขนาดที่ถูกต้อง ให้ห่างกันอย่างน้อย 4 ชั่วโมง เมื่อไข้ลดแล้วให้หยุดยา ไม่ให้ติดต่อกันหลายวัน อาจเป็นพิษ ถ้ายังมีไข้สูงติดต่อกันเกิน 3 วัน ควรปรึกษาแพทย์ (ประมวญ และวิไลพรรณ, 2537) ชาร์เบอร์ (Sharber, 1997) ได้ศึกษาผลของการเช็ดตัวลดไข้ช่วยลดไข้ในเด็ก โดยเปรียบเทียบการลดไข้จากการใช้ยาลดไข้อย่างเดียว กับการใช้ยาลดไข้ร่วมกับการเช็ดตัวลดไข้ของเด็กอายุ 5 เดือน ถึง 68 เดือน ที่มีไข้มากกว่าหรือเท่ากับ 38.9 องศาเซลเซียส ที่มาแผนกอุบัติเหตุและศูนย์ฉุกเฉินของ

โรงพยาบาลชุมชน พบว่า การลดไข้ทั้งสองวิธีช่วยลดไข้เหมือนกัน การเช็ดตัวลดไข้มีส่วนช่วยในการลดไข้

การปฏิบัติเมื่อทารกมีอาการไอ หรือมีน้ำมูก

เมื่อทารกมีอาการไอ ควรให้ดื่มน้ำมากๆ (ควรเป็นน้ำอุ่นจะทำให้เสมหะเหลวและขับออกง่ายขึ้น) ไม่ควรซื้อยาแก้ไอให้ทารกรับประทาน เพราะอาจมีส่วนผสมของฝิ่นหรือโคเคอินที่เป็นอันตรายต่อทารกได้ สังเกตอาการไอและพานบุตรไปพบแพทย์เมื่อไอบ่อยขึ้น เมื่อทารกมีน้ำมูกไม่ควรซื้อยาลดน้ำมูกให้ทารกรับประทาน เพราะอาจมีฤทธิ์ข้างเคียง ควรใช้ผ้าพันให้ปลายแหลมหรือใช้ไม้พันสำลี (Cotton bud) สอดเข้าไปซับน้ำมูกในรูจมูก หรือดูดออกโดยใช้ลูกสูบบาง ถ้าน้ำมูกแห้งกรังอุดจมูก อาจใช้ผ้าพันให้ปลายแหลมหรือใช้ไม้พันสำลี (Cotton bud) ชุบน้ำต้มสุกสอดเข้ารูจมูกเพื่อให้น้ำมูกอ่อนตัวลงแล้วขับออก พานบุตรไปพบแพทย์เมื่อมีน้ำมูกมากขึ้น (ปรีศนี, 2540)

การปฏิบัติเมื่อทารกอุจจาระร่วง

เมื่อทารกอุจจาระร่วง ควรหาสารละลายผงน้ำตาลเกลือแร่มาผสมน้ำดื่ม หรือเตรียมขึ้นเองที่บ้าน โดยผสมน้ำตาลทราย 1 ช้อนโต๊ะ เกลือป่น 2 หยิบนิ้วมือ ต่อน้ำต้มสุก 1 ขวด (8 ออนซ์) ให้ทารกกินเพื่อป้องกันการขาดน้ำ ไม่ควรให้ยาใดๆแก่บุตร ให้สังเกตอาการ ถ้าบุตรมีอาการ ไม่ยอมรับประทานอาหารหรือน้ำเกลือทางปาก อาเจียนซ้ำๆ หลังได้ของเหลว กระหายน้ำมาก มีไข้ขึ้นสูง ปากแห้ง ซึมลง ถ่ายอุจจาระเป็นน้ำจำนวนมากหรือมีเลือดปน ให้นำบุตรมาพบแพทย์ทันที อย่างไรก็ตามการป้องกันไม่ให้เกิดอุจจาระร่วง โดยการทำความสะอาดขวดนม ควรล้างมือให้สะอาดก่อนและหลังชงนม ขนบบุตรไม่ดูดนมจากขวดควรปิดฝาไว้ ถ้าอยู่ในอุณหภูมิห้อง ไม่ควรทิ้งไว้นานเกิน 4 ชั่วโมง ถ้าดูไม่หมดควรเก็บไว้ในตู้เย็นแล้วอุ่นใหม่เมื่อบุตรต้องการ (รุจา, 2542) ปรีศนี (2540) ได้ศึกษาความเชื่อและพฤติกรรมการดูแลบุตรอายุ 0-5 ปี เมื่อติดเชื้อเฉียบพลันระบบหายใจ ของมารดาชาวเขาเผ่าม้งในหมู่บ้านพญาพิภักดิ์ ตำบลยางฮอม อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 75 คน พบว่า เมื่อบุตรอุจจาระร่วง ร้อยละ 69.3 มารดามีพฤติกรรมเหมาะสม

1.5 การดูแลรักษาความสะอาด มารดาควรดูแลความสะอาดร่างกายของบุตรให้ได้รับการดูแลเรื่องการอาบน้ำอย่างน้อยวันละ 2 ครั้ง (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการและสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว, 2543) การอาบน้ำอาจใช้วิธีการเช็ดตัวหรือการอาบน้ำในอ่างน้ำ ก่อนจะอาบน้ำมารดาควรเช็ดดูความพร้อมของอ่างอาบน้ำ สบู่ แชมพู สบู่ และทดสอบอุณหภูมิ (Pillitteri, 2003; Potts & Mandelco, 2002) โดยใช้สบู่อ่อนๆสำหรับเด็ก ถูตัวบุตรและล้างออกให้สะอาด เช็ดตัวให้แห้งทุกส่วน การสระผมเด็ก อาจกระทำทุกวันถ้าอากาศร้อนหรือทุก 2-3 วันหรือสัปดาห์ละ 2 ครั้ง โดยใช้สบู่อ่อนๆ หรือแชมพูสำหรับเด็ก ระวังอย่าให้เข้าตาและ

กระทำโดยเร็ว อย่าใช้เวลานานเกินไปบุตรอาจหนาวสั่นได้ (อรพวรรณ, 2541)

การทำความสะอาดช่องปากและฟันเพื่อป้องกันฟันผุ หากไม่ทำความสะอาด ฟันและช่องปากจะส่งผลให้เกิดฟันผุได้ มารดาควรทำความสะอาดฟันและช่องปากตั้งแต่วัยทารก หรือก่อนจะมีฟันขึ้นในช่องปาก (ชุตินา, 2534) โดยการใช้ผ้าสะอาดชุบน้ำพันรอบนิ้วชี้เช็ดเหงือก กระพุ้งแก้ม ลิ้น เพดาน ให้ทั่วทั้งปาก อย่างน้อยวันละ 1 ครั้ง เพื่อให้ช่องปากสะอาดและเป็นการฝึก ความคุ้นเคยกับการทำความสะอาดช่องปากตั้งแต่ฟันยังไม่ขึ้น (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ และสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว, 2543) การให้ฟลูออไรด์เป็นวิธีหนึ่งในการ ป้องกันฟันผุ และเสริมสร้างความแข็งแรงให้แก่ฟัน ในวัยทารก มารดาอาจเริ่มใช้ฟลูออไรด์เมื่อ บุตรอายุ 6 เดือน แต่ต้องใช้ในปริมาณที่เหมาะสม (Pillitteri, 2003; Roberts, Keel, Sharp, & Lewis, 1998) นอกจากนี้มารดาควรพาบุตรไปพบทันตแพทย์เป็นระยะๆ เพื่อรับคำแนะนำการดูแล สุขภาพฟัน (Mark, 1998) ดังนั้นการส่งเสริมสุขภาพช่องปากของบุตรเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่มารดา ต้องเริ่มทำความสะอาดฟันและช่องปากตั้งแต่วัยทารกหรือก่อนจะมีฟันขึ้นในช่องปาก หากมารดา ให้การดูแล ในการทำความสะอาดฟันและช่องปากให้แก่บุตร จะช่วยลดการสะสมแบคทีเรียใน ช่องปากทำให้โอกาสการเกิดฟันผุน้อยลง (ชุตินา, 2534) สฎุณา และเบิร์ต (Szpunar & Burt, 1990) ได้ศึกษาการใช้ ฟลูออไรด์ในเด็กนักเรียนที่มิชิแกน พบว่า ผู้ดูแลเด็กที่ให้การดูแลความสะอาด ปากฟันตั้งแต่เด็กเล็ก (อายุต่ำกว่า 1 ปี ถึง 2 ปี) ช่วยลดการเกิดโรคฟันผุ

การทำความสะอาดหลังบุตรถ่ายปัสสาวะหรืออุจจาระ โดยใช้สำลีชุบน้ำเช็ด หรือล้างให้สะอาดแล้วซับให้แห้ง ส่วนการทำความสะอาดบริเวณอวัยวะเพศ ในบุตรเพศหญิงควรเช็ด จากด้านหน้าลงไปด้านหลัง สำหรับเพศชายควรขยับหนังหุ้มปลายอวัยวะเพศล้างทำความสะอาด (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการและสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว, 2543) นอกจากนี้บุตรต้องได้รับการดูแลผิวหนัง ทำความสะอาดหู ตา ปาก และจมูก โดยใช้สำลีหรือผ้านุ่ม ที่สะอาดชุบน้ำที่สะอาดเช็ดเบาๆ และตัดเล็บให้สั้นอยู่เสมอให้แก่บุตร (ชนิกา, 2545)

1.6 การป้องกันอุบัติเหตุ อุบัติเหตุในวัยทารกมักเกิดในบ้าน มารดาจะเป็นบุคคล ที่สามารถป้องกันอุบัติเหตุให้แก่บุตรได้ อุบัติเหตุที่เกิดขึ้นเกิดจากพัฒนาการของทารก โดยเฉพาะ ช่วงที่ทารกเริ่มพลิกตะแคงตัว คืบคลาน ยืน ชอบเอาสิ่งของเข้าปาก ประกอบกับเป็นวัยที่อยากรู้อยากเห็นจึงมีโอกาสเกิดอุบัติเหตุได้ง่าย มารดาจึงต้องให้การดูแลอย่างใกล้ชิด ไม่ทอดทิ้งบุตร คอยดูแลเอาใจใส่ และจัดสิ่งแวดล้อมให้ปลอดภัย (Velasco-Whetsell et al., 2000) ป้องกันอันตราย จากการตกจากที่สูง ป้องกันอันตรายจากเครื่องมือเครื่องใช้ การสำลัก การเล่น และการเลี้ยงดูบุตร (ทิตินา และคณะ, 2536; Pillitteri, 2003) เป็นสิ่งสำคัญที่มารดาต้องดูให้รอบคอบทุกเรื่องสามารถ ป้องกันอุบัติเหตุให้แก่บุตรได้ อุบัติเหตุของวัยทารกที่พบบ่อย ได้แก่ แรกเกิด ถึง 2 เดือน อุบัติเหตุ

คือ หายใจไม่ออก จากน้ำจมนที่นอนที่น้มนเกินไป หรือน้ำจมนในน้ำขณะอาบน้ำ การป้องกันโดยใช้น้มนที่นอนที่น้มนเกินไป ประคองตัวและศีรษะให้ศีรษะขณะอาบน้ำให้บุตร ระวังอย่าให้บุตรหลุดมือ ช่วง 3 เดือน ถึง 8 เดือน อุบัติเหตุ คือ คลานตกลงจากที่สูง คอติดอยู่ที่ซี่กรง การป้องกันโดยอย่าปล่อยให้บุตรอยู่คนเดียว ทำที่กั้น แต่ระวังให้ชิดพอที่ศีรษะบุตรจะไม่สอดออกไปจนคอติด และช่วง 9 เดือน ถึง 1 ปี อุบัติเหตุ คือ ของชิ้นเล็กเข้าปากหรือรูจมูก สำลักติดคอ ไฟฟ้าดูด การป้องกันโดยระวังมิให้เล่นชิ้นเล็กๆ หรือติดตั้งปลั๊กไฟให้พ้นมือบุตร หรือใช้ฝาครอบปิดไว้เมื่อไม่ใช่เป็นต้น (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการและสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว, 2543) รวชชชวาล, เบรนนเนอร์ และสมิทท์ (Rauchschtwalbe, Brenner, & Smith, 1997) ได้ศึกษาการจมน้ำตายจากที่น้มนและห้องในการอาบน้ำ เด็กทารกในอ่างอาบน้ำ ในประเทศสหรัฐอเมริกา ระหว่างปี ค.ศ.1983-1995 พบว่า ร้อยละ 50 การจมน้ำตายเกิดขึ้นกับเด็กอายุ 5 เดือน ถึง 15 เดือน และร้อยละ 90 การจมน้ำตายเกิดจากการละเลยในการดูแลของผู้ใหญ่และความเสี่ยงต่อการจมน้ำตายเพิ่มขึ้น เมื่อปล่อยให้เด็กอยู่ในอ่างอาบน้ำคนเดียว และเบรนนเนอร์, โอเวอร์พีค, ทรัมเบิล, เดอร์ซิโมนิเยน และเบเรนด์ส (Brenner, Overpeak, Trumble, Dersimonian, & Berendes, 1999) ได้ศึกษาสาเหตุการตายด้วยอุบัติเหตุของวัยทารก ประเทศสหรัฐอเมริกา ระหว่างปี ค.ศ. 1983-1991 พบว่า ร้อยละ 73 สาเหตุการตายของเด็กวัยทารกเกิดจากอุบัติเหตุโดยไม่เจตนา ได้แก่ การทำให้ทารกหายใจไม่ออก รองลงมาจากยานพาหนะ ไฟไหม้ น้ำร้อนลวก การจมน้ำ และการสำลักอาหาร

1.7 ที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย มารดาจำเป็นต้องจัดที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมให้ปลอดภัย ด้วยการดูแลความสะอาดบริเวณเลี้ยงดูบุตรและบริเวณบ้าน จัดบริเวณเลี้ยงบุตรที่มีอากาศถ่ายเทได้ดี จัดเก็บของรอบตัวบุตร วางไว้เป็นระเบียบเรียบร้อย (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการและสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว, 2543) รวมทั้งดูแลความปลอดภัยจากสิ่งแวดล้อม ไม่ให้ได้รับบาดเจ็บหรือเกิดอุบัติเหตุ ให้บุตรอยู่ในบริเวณที่ปลอดภัย สามารถป้องกันอันตรายได้และได้รับการดูแลป้องกันการบาดเจ็บ แต่ในขณะเดียวกันไม่สกัดกั้นความช่างสำรวจของทารก (Cicchetti & Lynch, 1993 cited by Robertson, 1998) ฟองคำ (2542) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมในบ้านกับพัฒนาการของทารกเกิดก่อนกำหนด ที่เคยรักษาในหอผู้ป่วยทารกแรกเกิด โรงพยาบาลศิริราช และโรงพยาบาลรามาริบัติ พบว่า สิ่งแวดล้อมในบ้านมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการในขวบปีแรกของทารกเกิดก่อนกำหนดอย่างมีนัยสำคัญ บีเนซิช และ บรูคกัน (Benasich & Brooks-Gunn, 1996) ได้ศึกษาทัศนคติและความรู้ของมารดาในการเลี้ยงดูเด็ก โดยใช้โปรแกรมการพัฒนาการของเด็กและความสัมพันธ์ในครอบครัว การลดปัญหาของพัฒนาการเด็กแรกเกิดน้ำหนักตัวน้อย และคลอดก่อนกำหนด พบว่า การเลี้ยงดูบุตรในสิ่งแวดล้อมที่ดี จะส่งผลต่อพัฒนาการ และพฤติกรรมของบุตร

2. ด้านความแข็งแรงของร่างกาย การเล่นและการออกกำลังกาย และการพักผ่อน

ความต้องการด้านความแข็งแรงของร่างกาย ทารกต้องการให้มีสมรรถภาพทางกายที่ดีที่มีความแข็งแรงของกล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อมัดเล็ก ข้อต่อต่างๆ มีระบบไหลเวียนเลือดดีและการทำงานของอวัยวะต่างๆของร่างกายที่มีสมรรถภาพ ต้องการการเล่นที่เหมาะสมสำหรับวัยได้เล่นมีของเล่นที่สามารถกัดหรือแทะได้โดยไม่มีอันตราย ต้องการเคลื่อนไหวและออกกำลังกายที่อิสระต้องการที่จะปีนคลาน ยืน หรือเดิน ไขว่คว้า หยิบจับของทุกอย่างที่เห็น รวมทั้งต้องการการพักผ่อนที่เหมาะสมกับวัย ทารกที่นอนหลับพักผ่อนได้น้อยจะเติบโตช้าและยังมีปัญหาด้าน การเรียนรู้และอารมณ์ ซึ่งต่างกับทารกที่ได้พักผ่อนตามความต้องการ ร่างกายจะสดชื่นมีความพร้อมที่จะเรียนรู้และทำกิจกรรมต่างๆ (คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจกำหนดสภาวะความต้องการพื้นฐานและบริการสำหรับเด็กและเยาวชนและสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, 2533; ประดิษฐ์ และคณะ, 2539)

2.1 ด้านความแข็งแรงของร่างกาย มารดาควรช่วยส่งเสริมการออกกำลังกายของกล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็ก ให้ทารกได้รับการพัฒนาสมรรถภาพการทำงานของร่างกาย การส่งเสริมพัฒนาการด้านกล้ามเนื้อใหญ่ การส่งเสริมการควบคุมศีรษะของบุตร บุตรควรได้รับการฝึกการยกศีรษะในท่านอนคว่ำ โดยจับบุตรให้อยู่ในท่านอนคว่ำและสามารถยกทั้งศีรษะและส่วนหนึ่งของหน้าอกพ้นจากที่นอนได้ 90 องศา เมื่ออายุ 4 เดือน เมื่อมารดาจับบุตรอยู่ในท่านั่งศีรษะจะแหงนไปข้างหลังเล็กน้อย มารดาต้องคอยประคองศีรษะไว้ ในระยะนี้ทารกสามารถควบคุมศีรษะได้ดี เมื่ออายุ 4 ถึง 6 เดือน มารดาควรฝึกให้บุตรอยู่ในท่านั่งชั่วคราวโดยค่อยๆดึงบุตรขึ้นมาอยู่ในท่านั่งชั่วคราว จะช่วยให้บุตรมีประสบการณ์ในการควบคุมศีรษะในท่านั่ง การส่งเสริมการพลิกตัวให้บุตรสามารถพลิกตัวจากนอนคว่ำเป็นนอนหงาย เมื่ออายุ 5 เดือน และจากนอนหงายเป็นนอนคว่ำ เมื่ออายุ 6 เดือน การส่งเสริมการนั่ง ทารกส่วนมาก เมื่ออายุ 4 เดือนนั่งได้โดยใช้หมอนรองด้านหลัง ประมาณ 7 เดือน จะนั่งได้เองในช่วงสั้นๆ และนั่งได้เองหลังตรงเมื่ออายุ 8 เดือน ในช่วงนี้มารดาควรนำของเล่นมาให้บุตรเล่นด้วย การส่งเสริมการคลาน ทารกคลานได้เมื่ออายุ 9 เดือน ทารกจะเรียนรู้การคลาน และสำรวจสิ่งแวดล้อมจะคลานไปในที่ต่างๆ มารดาไม่ควรจับบุตรอยู่บริเวณที่จำกัด ควรปล่อยให้บุตรอยู่บนพื้นที่มีเนื้อที่กว้างพอ ที่บุตรฝึกคลาน จัดสิ่งแวดล้อมให้ปลอดภัย แล้วปล่อยให้คลานตามใจชอบ แต่บุตรบางคนอาจปีนคลานไม่เก่ง มารดาอาจนำของเล่นมาไว้ตามจุดต่างๆ เพื่อกระตุ้นการคลานของบุตร หรือเลื่อนของเล่นออกมาให้ห่าง ให้บุตรปีนคลานเข้ามาหาของเล่น บุตรจะพยายามหาทางไปเอาของเล่น เมื่อทารกคลานคล่องแล้วให้มารดาดึงบุตรขึ้นมาอยู่ในท่านอนอาจให้บุตรเกาะขาโต๊ะแล้วค่อยๆยืนขึ้นมาเองระหว่างอายุ 8 ถึง 10 เดือน และเดินได้เอง เมื่ออายุ 12 เดือน การส่งเสริมการเดินในช่วงที่บุตรเดินได้

มารดายังคงต้องจัดสิ่งแวดล้อมให้ปลอดภัย คอยระวังอุบัติเหตุ (ลดาวัลย์, 2546)

การส่งเสริมพัฒนาการด้านกล้ามเนื้อมัดเล็ก ในช่วงที่ทารกเริ่มเรียนรู้การหยิบจับสิ่งของ มารดาสามารถส่งเสริมพัฒนาการการกำของบุตร เมื่ออายุ 6 เดือน ทารกมีการใช้ฝ่ามือและด้านข้างของมือ มีความชำนาญในการใช้มือ สามารถถือขวดนม กำนิ้วมือแล้วดึงเข้าปากได้ มารดาส่งเสริมโดยการวางของเล่นใกล้ตัวบุตรในระยะเวลาที่ทารกเอื้อมถึง เมื่ออายุ 9 เดือน มารดากระตุ้นให้บุตรหยิบวัตถุที่มีขนาดเล็กด้วยนิ้วหัวแม่มือและนิ้วชี้ แต่มารดาคอยระวังการหยิบสิ่งเล็กๆเข้าปาก (ลดาวัลย์, 2546) การส่งเสริมกล้ามเนื้อมัดเล็กอาจนำของเล่นมาให้บุตรจับของเล่นนำมาเคาะกัน จับของเล่นเคาะพื้นดู หรือหาของเล่นที่เขย่ากรังกริ่ง ให้แก่บุตรได้ใช้มือสัมผัสในการเล่น (ธิดา, 2545) สายชล (2543) ได้ศึกษาพฤติกรรมของมารดาในการส่งเสริมพัฒนาการบุตรวัยทารก ของมารดาที่มีบุตรอยู่ในช่วงอายุ 9 ถึง 12 เดือน ที่มารับบริการที่คลินิกสุขภาพของโรงพยาบาล 5 แห่งในเขตจังหวัดพิษณุโลก พบว่า พฤติกรรมของมารดาในการส่งเสริมพัฒนาการบุตรวัยทารกทางด้าน มารดามีพฤติกรรมในการส่งเสริมพัฒนาการด้านการใช้กล้ามเนื้อมัดใหญ่และกล้ามเนื้อมัดเล็กอยู่ในระดับปานกลาง

2.2 การเล่นและการออกกำลังกาย การเล่นเป็นสิ่งสำคัญในการเรียนรู้ (Christensen & Kockrow, 2003) ช่วยให้ทารกได้มีโอกาสค้นพบและเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองและสิ่งรอบๆตัว การเล่นมีผลต่อการเจริญเติบโตและพัฒนาการของทารกด้านร่างกาย อารมณ์ สติปัญญาความคิดสร้างสรรค์ บุคลิกภาพและจริยธรรม (สมพร, 2543) อาจถือว่าการเล่นของทารกในบางครั้งเป็นการออกกำลังกายในตัวเอง ทารกใช้ชีวิตประจำวันอยู่กับการเล่นเป็นส่วนใหญ่ อาจเป็นการเล่นร่างกายตนเอง เล่นกับผู้เลี้ยงดูหรือเล่นของเล่น สำหรับของเล่นในวัยทารก ช่วงแรกเกิด ถึง 3 เดือน เป็นประเภทกระตุ้นสายตา เช่น โมบายส์ ของเล่นที่บีบแล้วร้องได้หรือของเล่นเขย่าแล้วเกิดเสียงดัง ช่วงอายุ 3 ถึง 6 เดือนทารกสนใจของเล่นที่มีเสียง สีสดใส ของเล่นจึงควรมีสีสดใส สะดุดตาและเคลื่อนไหวได้ เนื่องจากทารกชอบจับสิ่งของเข้าปาก ของเล่นจึงควรสะอาด ไม่เป็นอันตรายและมีขนาดใหญ่พอควร ช่วงอายุ 6 เดือน ถึง 12 เดือน ทารกยังชอบของเล่นที่มีเสียง ประเภทตุ๊กตาไขลาน รถลาก ขอบเล่นจ๊ะเอ๋ ขอบเพลงที่มีจังหวะง่ายๆ ดังนั้นมารดาควรเล่นกับบุตร ควรจัดกิจกรรมการเล่นเพื่อช่วยส่งเสริมพัฒนาการในด้านต่างๆ คำนึงถึงความปลอดภัย จัดกิจกรรม การเล่นให้เหมาะสมกับบุตรวัยทารกที่มีช่วงความสนใจสั้น (อุ้นจิตร, 2545) โดยคำนึงถึงความต้องการการออกกำลังกายและการเคลื่อนไหวของวัยทารกอย่างน้อยวันละ 4 ชั่วโมง (คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจกำหนดสภาวะความต้องการพื้นฐานและบริการสำหรับเด็กและเยาวชนและสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, 2533) สิ่งสำคัญมารดาต้องเข้าใจความต้องการในการเล่นของบุตร รู้ว่าการเล่นนั้นเป็นการเล่นที่บุตรชอบหรือไม่ชอบ (Timberlake & Cutler, 2001) เลือกของเล่นที่มี

ความปลอดภัย มีประโยชน์ และใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง ประหยัดค่าใช้จ่ายหาซื้อได้ง่าย ไม่เสีย
ง่ายและสามารถซ่อมแซมแก้ไขได้เมื่อเกิดการชำรุด และต้องไม่มีอันตราย (ดนู, 2542)

2.3 การพักผ่อน การพักผ่อนอย่างเพียงพอกับความต้องการของร่างกาย จะช่วย
ในการเจริญเติบโต มีพัฒนาการตามวัยและมีสุขภาพแข็งแรง (Edwards, Hertzberg, Hays, &
Youngblood, 1999) มารดาจึงควรส่งเสริมการนอนหลับของบุตร โดยการจัดสิ่งแวดล้อมที่เงียบสงบ
เรียนรู้พฤติกรรมที่แสดงถึงความต้องการการนอนของบุตร ตลอดจนแบบแผนการนอน พยายาม
จัดมือนอนในช่วงที่บุตรตื่นมากกว่าช่วงที่ง่วงนอน บุตรอายุมากกว่า 6 เดือน ควรปล่อยให้บุตรเล่น
ตามลำพังบ้าง ควรมีกิจกรรมบางอย่างที่ช่วยให้บุตรรู้สึกสบาย เช่น ตบหลังเบาๆ เป็นต้น (ลดาวัลย์,
2546; Edelman & Mandel, 1998) และจัดท่านอนที่เหมาะสม แต่กลางวันทารกต้องการการนอนหลับ
พักผ่อน 18-24 ชั่วโมง และนอนหลับช่วงสั้นๆ (Christensen & Kockrow, 2003) ในเวลากลางคืน
นอน 10-12 ชั่วโมง และนอนกลางวัน วันละ 1 ครั้งหรือมากกว่า (Pillitteri, 2003) ช่วงแรกๆหลังคลอด
ทารกใช้เวลาส่วนใหญ่กับการนอน (Edelman & Mandel, 1998) นอนเฉลี่ย 16-17 ชั่วโมงต่อวัน
(Craven & Hirle, 2003) ทารกแรกคลอด 2 สัปดาห์แรก นอนหลับมาก ตื่นประมาณ 2-3 ชั่วโมง
เท่านั้น สัปดาห์ที่ 3 ทารกจะหลับวันละประมาณ 15 ชั่วโมง ช่วง 2 เดือน ถึง 4 เดือนนั้นนอนเฉลี่ย
14-16 ชั่วโมงต่อวัน (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการและสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็ก
และครอบครัว, 2543) ใน 3 เดือนแรกทารกจะนอนกลางวันน้อยลง แต่นอนกลางคืนมากขึ้น (สุชา,
2542) และนอนหลับตลอดคืนเมื่ออายุ 6 เดือน ซึ่งโดยเฉลี่ยแบ่งตามช่วงอายุและช่วงเวลานอน
ดังรายละเอียดตาราง 5

ตาราง 5

ช่วงอายุและเวลานอนหลับของเด็กวัยทารก

อายุ	เวลานอนหลับ (ชั่วโมง: วัน)	ลักษณะการนอน
แรกเกิด - 2 เดือน	16-18	หลับช่วงสั้นๆ หลายรอบ
2-10 เดือน	14-16	นอน 2-3 ช่วง ทั้งกลางวันและกลางคืน
10-12 เดือน	14-16	กลางคืนจะนอนช่วงยาวขึ้น จนหลับได้ตลอดคืน

หมายเหตุ จาก (ข้อมูลช่วงอายุและเวลานอนหลับของเด็กวัยทารก จาก) คู่มือการอบรมเลี้ยงดูเด็ก
แรกเกิด - 3 ปี (หน้า 27), โดย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการและสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนา
เด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล, 2543, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว. จัดพิมพ์
ปี พ.ศ. 2543 โดย (โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว). การคัดลอกหรือตีพิมพ์ใหม่ต้องได้รับอนุญาตจากผู้แต่ง.

3. ด้านพัฒนาการด้านสติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคม

ทารกต้องการที่จะพัฒนาสติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคม ในการเลี้ยงดูมารดา ต้องเข้าใจ และตอบสนองความต้องการทุกด้านตามวัย เพื่อให้ทารกมีพัฒนาการรอบด้าน สามารถพัฒนาตนเองตามศักยภาพได้ดีที่สุด (คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจกำหนดสภาวะความต้องการพื้นฐานและบริการสำหรับเด็กและเยาวชนและสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, 2533) ด้านสติปัญญา ทารกต้องการมีโอกาสสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมด้วยตนเอง ด้านจิตใจ อารมณ์ ทารกต้องการความรักความเข้าใจ ดูแลใกล้ชิดต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ให้การสัมผัสอย่างอ่อนโยน และด้านสังคม ทารกต้องการการยอมรับ ต้องการที่จะมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น และต้องการการพึ่งพาผู้เลี้ยงดู (ประดินันท์ และคณะ, 2539) การที่ทารกจะเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพได้นั้นต้องมีกรฝึกฝนพัฒนาทุกด้าน ในการพัฒนาทารกต้องอาศัยความเข้าใจจิตวิทยา การเลี้ยงดูเด็ก มีความรู้ด้านพัฒนาการทั้งร่างกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคม รับผิดชอบในหน้าที่ (รัตโนทัย, 2546) มารดาควรส่งเสริมพัฒนาการสติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคม ดังนี้

พัฒนาการด้านสติปัญญา พัฒนาการด้านนี้มีอิทธิพลมาจากการที่ทารกได้เล่นกับคนอื่น การเข้าใจภาษา สามารถฟังคนอื่นได้เข้าใจ ตลอดจนการพัฒนาของกล้ามเนื้อหูจากการได้ฟัง และกล้ามเนื้อตาจากการมองเห็น จะช่วยให้ทารกเรียนรู้สิ่งแวดล้อมได้ดีขึ้น (สุชา, 2542) การส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา โดยการสังเกตจากพฤติกรรมเคลื่อนไหวของร่างกาย ความสามารถในการช่วยเหลือตนเอง มารดาสนับสนุนให้กำลังใจ ให้ความช่วยเหลือเมื่อบุตรต้องการ คอยสังเกต การแสดงออกทางกิริยาท่าที การตอบสนองต่อบุคคลแวดล้อม ปล่อยให้บุตรได้ทำกิจวัตรตามวัย ฝึกให้บุตรได้ใช้สอยดา และได้พูด (อรพรรณ, 2541) รวมทั้งมารดาควรจัดกิจกรรมต่างๆ นำของเล่นใหม่ๆให้บุตร และเล่นกับบุตร เพื่อสนับสนุนพัฒนาการทางสติปัญญาให้แก่บุตร

พัฒนาการด้านจิตใจ อารมณ์ของทารกเป็นการแสดงความได้ตอบจะมีพฤติกรรมได้ตอบด้วยการร้องไห้เมื่อรู้สึกเปียก ร้อนเกินไป เจ็บป่วย เป็นต้น และทารกสามารถแสดงออกทางอารมณ์ได้ชัดเจน และหลากหลาย เช่น ยิ้ม ร้องไห้ หัวเราะ และกลัวคนแปลกหน้า (Snow, 1998) มารดามีผลต่ออารมณ์ของบุตร การรับรู้ในความต้องการของบุตร และเป็นผู้ที่ไวต่อความรู้สึกจากการได้ผูกพันใกล้ชิดบุตร ซึ่งการพัฒนาทางด้านจิตใจ อารมณ์ พัฒนาจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างมารดาและบุตร (Levine, 1999) สุขภาพจิตของบุตร และความรู้สึกที่ดีเป็นสิ่งสำคัญต่อสุขภาพ มารดาให้ความรักใคร่ผูกพัน ทำให้บุตรมีความสุข (Luster, boger, & Hannan, 1993 cited by Robertson, 1998) มารดาตอบสนองความต้องการ โดยการให้บุตรได้รับอาหารที่เพียงพอ ได้รับความสุขจากการดูดกลืน เน้นการเลี้ยงดูบุตรด้วยอารมณ์ที่คงเส้นคงวา แสดงออกโดยการ

จับต้อง อุ่มกอดรัด มีการหยอกล้อ กระทบต่อบุตรด้วยความรักทนุถนอมและแสดงออกต่อบุตรด้วย อารมณ์ผ่อนคลายมีความมั่นคง ดูแลเอาใจใส่ใกล้ชิด และสร้างความไว้วางใจ เพื่อให้บุตรโตขึ้น มีสุขภาพจิตดีและมีความไว้วางใจผู้อื่น (อรพวรรณ, 2541) แม็คคาร์เทิน (McCarton, 1998) ได้ศึกษา พฤติกรรมเสี่ยงและปัญหาทางด้านอารมณ์ของเด็กทารกแรกเกิดน้ำหนักตัวน้อย ของเด็กที่เกิด ในโรงพยาบาล แรกเกิดมีน้ำหนักน้อยกว่า 2,500 กรัม และอายุครรภ์น้อยกว่าหรือเท่ากับ 37 สัปดาห์ พบว่า มารดามีพฤติกรรมที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างมารดากับทารกตั้งแต่แรกเกิดมีผลต่อพัฒนาการ ด้านอารมณ์ของบุตร

พัฒนาการด้านสังคมของทารกมักเกิดควบคู่ไปกับพัฒนาการด้านจิตใจ อารมณ์ พัฒนาการด้านสังคมมีผลต่อการแสดงออกซึ่งพฤติกรรม เป็นพฤติกรรมที่ทารกสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น (ศรีเรือน, 2540) นำไปสู่การมีความรักใคร่ผูกพันใช้ในการติดต่อสื่อสาร มีผลต่อพัฒนาการภาษา อีกทั้งการเล่นช่วยให้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม กระตุ้นการเรียนรู้ (Wong et al., 2003) มารดาส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคม โดยการให้ความรักสม่ำเสมอ ให้การดูแล หยอกล้อและเล่นกับบุตรอย่างเหมาะสม (อรพวรรณ, 2541) สายชล (2543) ได้ศึกษาพฤติกรรมของ มารดาในการส่งเสริมพัฒนาการบุตรวัยทารก กลุ่มตัวอย่างเป็นมารดาที่มีบุตรอยู่ในช่วงอายุ 9-12 เดือน ที่มารับบริการของโรงพยาบาล 5 แห่ง ในเขตจังหวัดพิษณุโลก พบว่า มารดามีพฤติกรรมการส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคมอยู่ในระดับสูง

4. ด้านวัฒนธรรม

วัฒนธรรม มีความหมายครอบคลุมถึงสิ่งต่างๆที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมถึงการกระทำ ที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตในสังคม ทารกต้องการได้รับรู้ สัมผัสวัฒนธรรม ด้านภาษา ทารกต้องการเรียนรู้ ภาษาพูดจากมารดาทั้งด้านการรับรู้ความหมายของคำพูดจากการเปล่งเสียงพูด เพื่อให้เข้าใจ ความหมายและแสดงออกซึ่งความคิดของตนเอง (ศรีเรือน, 2540) ส่วนชนบทกรรมนิยมประเพณีไทย เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ตกทอดมาสู่คนรุ่นหลัง และปฏิบัติต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ทารกต้องการ เรียนรู้ชนบทกรรมนิยมประเพณีไทยที่ดีงาม และการพัฒนาจริยธรรม ให้มีจริยธรรมพื้นฐานที่ทุกคน พึงมี ได้แก่ ความรัก การไม่เบียดเบียนกัน รู้จักพอ และความมีน้ำใจ รู้จักแบ่งปัน เป็นต้น ทารก ต้องการเรียนรู้จริยธรรม ได้รับสื่อที่ก่อให้เกิดจริยธรรม การรู้จักการกินอยู่หลับนอน การรู้จักหักห้าม ความอยาก และรอคอยการตอบสนองจากมารดา (คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจกำหนดสภาวะ ความต้องการพื้นฐานและบริการสำหรับเด็กและเยาวชนและสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและ ประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, 2533)

4.1 การส่งเสริมพัฒนาการด้านภาษา ภาษาเป็นสิ่งสำคัญในการกระตุ้นทารกให้เริ่ม แยกแยะความหมายของคำศัพท์ต่างๆ (พรทิพย์, 2544) ทารกต้องการพัฒนาการภาษาโดยการ

ฟังเสียง ทารกสามารถรับสิ่งที่มารดาพูด ต่อมาเริ่มเรียนรู้เสียงและภาษาที่สื่อสารตอบโต้กัน ทารกต้องการเรียนรู้ภาษาพูดจากมารดาทั้งด้านการรับรู้ความหมายของคำพูดจากการเปล่งเสียงพูด เพื่อให้ทารกเข้าใจความหมาย และแสดงออกซึ่งความรู้สึกของตนเอง (คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจ กำหนดสถานะความต้องการพื้นฐานและบริการสำหรับเด็กและเยาวชนและสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, 2533; ศรีเรือน, 2540; James et al., 2002) การส่งเสริมพัฒนาการด้านภาษา มารดาสามารถฝึกฝนให้บุตรได้ตั้งแต่เป็นทารก ด้วยการพูดคุยกับบุตรด้วยภาษาที่ฟังเข้าใจง่าย ชัดเจนและใช้ท่าทางที่เป็นมิตร มารดาพูดคุยในขณะที่อุ้มหรือกำลังทำกิจกรรมต่างๆ ในขณะที่พูดควรยิ้มและสบตาทารก ในระยะทารกเริ่มทำเสียงในลำคอหรือเปล่งเสียงมารดาเลียนแบบเสียงที่บุตรเปล่งออกมา นอกจากนี้ควรใช้ท่าทางประกอบคำพูดง่ายๆ หรือเมื่อต้องการให้บุตรทำกิจกรรมใช้การพูดซ้ำๆหรือใช้คำที่เหมาะสมและอธิบายกิจกรรมต่างๆ (ลดาวัลย์, 2546; ทวีรัชต์, 2547) อัมพาต และคนยะ (2546) ได้ศึกษาเรื่องค่านิยมและความเชื่อเรื่องการอบรมเลี้ยงดูในขวบปีแรก เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพโครงการวิจัยระยะยาวในเด็กไทยของผู้เลี้ยงดูหลักในโครงการ พบว่า การปลูกฝังอบรม ส่วนใหญ่จะเน้นการเริ่มฝึกภาษาและทักษะเมื่อเด็กอายุ 3 เดือนขึ้นไปหรือเมื่อเด็กเริ่มส่งเสียงอ้อแอ้ โดยให้การพูดให้ฟังและจับมือให้ทำตาม

4.2 *ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย* การเลี้ยงดูบุตรเป็นส่วนหนึ่งของขนบธรรมเนียมประเพณีไทย มารยาทต่างๆในชีวิตประจำวัน และมารยาทในสังคม เป็นการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นต่อไปด้วยการถ่ายทอดจากมารดาไปสู่บุตร ประเพณีของสังคมหนึ่งย่อมแตกต่างกันไปแต่ละท้องถิ่น (สิวลี, 2539; Robertson, 1998) การเลี้ยงดูบุตรมีความแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรม (นิคม, 2544) มารดามีความจำเป็นที่ต้องถ่ายทอดกฎระเบียบ วินัยและวัฒนธรรมในสังคมของมารดาให้แก่บุตร แสดงออกของวัฒนธรรมทางภาษา พูดภาษาตามขนบธรรมเนียมประเพณีใช้คำพูดที่สุภาพ ไม่กล่าววาจาหยาบคาย (นางพะงา, 2545) สิ่งสำคัญในการเลี้ยงดูทารกให้การปฏิบัติถูกต้องเหมาะสม บุตรได้รับการสนองตอบความต้องการในการปฏิบัติ (Robertson, 1998) ใช้คุณค่าความเชื่อของขนบธรรมเนียมประเพณี และคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับ เช่น การให้อาหาร การดูแลความปลอดภัย การส่งเสริมสุขภาพแก่บุตร (Wong et al., 2003) การร้องเพลงกล่อมเด็ก การเล่านิทาน การสอนให้บุตรเชื่อฟัง เคารพผู้ใหญ่ด้วยการไหว้และกล่าวขอบคุณ เป็นต้น

4.3 *จริยธรรม* จริยธรรมเป็นธรรมประจำบุคคลที่ช่วยควบคุมความประพฤติให้ปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม เป็นหลักที่ช่วยให้บุคคลมีความรู้สึกผิดชอบชั่วดี และเป็นแนวทางในการตัดสินใจของบุคคล (ประดินันท์ และคณะ, 2539) จริยธรรมไม่ใช่สิ่งที่ติดตัวทารกมาแต่กำเนิด แต่เป็นสิ่งที่ทารกจะต้องการการเรียนรู้ภายหลัง ซึ่งเกิดทีละเล็กละน้อย จนกระทั่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่ วิทยากรเรียนรู้จากการแสดงออกของคนในครอบครัว โดยเฉพาะมารดามีความสำคัญต่อการปลูกฝังจริยธรรม

ให้แก่บุตร ทารกไม่อาจรับคำสั่งของผู้ใหญ่ได้ แต่ทารกรับจริยธรรมจากการรู้สึกที่ได้รับจากผู้ใหญ่ ในเรื่องการกิน อยู่ หลับนอน รู้จักห้ามความต้องการของตนเพื่อรอคอยการตอบสนองจากผู้ใหญ่ ทำให้ทารกได้เรียนรู้การอดกลั้นรอคอยความต้องการความมีน้ำใจรู้จักแบ่งปัน ได้รับความอบอุ่น และสบายเนื้อสบายตัว (สุชา, 2542)

พัฒนาการทางจริยธรรม (Moral development)

ทารกทุกคนมีได้มีจริยธรรมติดตัวมาโดยกำเนิด แต่ทุกคนมีความพร้อมที่จะเจริญทางด้านจิตใจแฝงอยู่ในตัวตั้งแต่แรกเกิด ทารกจะเริ่มเรียนรู้จริยธรรมตั้งแต่แรกเกิด ถึงแม้ว่าเมื่อแรกเกิดทารกยังไม่อาจรับคำอบรมสั่งสอนของมารดาได้ (ประดินันท์ และคณะ, 2539) แต่ทารกจะรับรู้ว่าจะไร้อุทกอะไรผิดตั้งแต่อายุ 5-6 เดือน โดยมารดาแสดงการยินยอมหรือห้ามจากสีหน้า และท่าทาง (พยอม, 2524) ทารกเรียนรู้และพัฒนาลักษณะทางจริยธรรมด้วยตนเองจากการกระทำของผู้ใหญ่ทั้งที่ทำต่อทารกและการแสดงออกทั่วไป เรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมของทารกและการสั่งสอนของมารดา ในช่วง 10 ปีแรกของชีวิตจะเกิดพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กขึ้น การเลี้ยงดูทารกจะเป็นสื่อที่ก่อให้เกิดจริยธรรมในทารก (ประดินันท์ และคณะ, 2539)

จริยธรรมของทารกจะพัฒนาได้ ทารกต้องมีสุขภาพที่แข็งแรง มีความมั่นคงทางอารมณ์ หรือโอกาสที่จะแสดงออกของอารมณ์ ได้รับการอบรมให้อยู่ในระเบียบอย่างสม่ำเสมอ เพื่อพัฒนาทักษะในการควบคุมตนเองไปตามวัย และได้รับการอบรมให้รู้จักเห็นใจผู้อื่น ตลอดจนการเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น (พยอม, 2524) พัฒนาการทางจริยธรรมจึงมีความสำคัญอย่างมากใช้สำหรับการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม และการพัฒนาการเรียนรู้ว่าสิ่งใดถูกหรือผิดจากกฎเกณฑ์และปฏิบัติ ตามกฎ ในวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ (Burkhardt & Natbaniel, 2002) ซึ่งพัฒนาการทางจริยธรรมจะสะท้อนให้เห็นของความสามารถในการเข้าใจสิ่งต่างๆของทารก และสะท้อนให้เห็นพัฒนาการของการอบรม สั่งสอนหรือควบคุมพฤติกรรมที่มารดาใช้กับบุตร ควบคุมพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปตามอายุของทารก (ไพฑูรย์ และประนอม, 2534) ในช่วงวัยทารกเมื่อเติบโตขึ้นการเลี้ยงดูของมารดา ก็จะส่งผลต่อวิถีคิดและการตัดสินใจของทารก ทำให้มีระดับจริยธรรมที่แตกต่างกันไป โดยที่อายุอาจไม่มีผลโดยตรง (กนกรัตน์, 2545) หากได้รับการเลี้ยงดูด้วยความรัก ทารกจะเกิดความไว้วางใจมารดาและพอใจที่จะทำตามที่มารดาต้องการ รวมทั้งการเลียนแบบมารดาทุกอย่าง พัฒนาการทางจริยธรรมของบุตรวัยทารกจึงเป็นผลมาจากการเลียนแบบ และการยอมรับหลักเกณฑ์ทางจริยธรรมของมารดาที่บุตรเห็นว่าสำคัญไว้เป็นของตนเอง ดังนั้นถ้ามารดาร์กบุตร สนใจบุตร คอยตอบสนองความต้องการของบุตรอย่างสม่ำเสมอ จะช่วยให้บุตรมีพัฒนาการไปสู่วุฒิภาวะสูงสุด (พรรณทิพย์, 2545) บุตรเริ่มเรียนรู้ เชื้อพึง รับคำสั่งจากมารดาและแสดงกริยาตอบได้ถูกต้อง ในทางตรงกันข้ามถ้าทารกไม่ได้รับการเลี้ยงดูที่เหมาะสมจากมารดาหรือถูกมารดาทอดทิ้ง ทารกจะ

ไม่มีความสุข ไม่มีความเชื่อมั่นในการตอบสนองจากผู้อื่น เมื่อกดดันจากการไม่ได้รับการตอบสนองมากขึ้น ทารกมักจะส่งเสียงร้อง ห้ามนหรือปลอบก็หยุดร้องให้ยาก ทำให้เด็บบโตขึ้นมาเป็นเด็กที่ดิ้อร้น ต้องการสิ่งใดก็จะรีบไขว่คว้ามาเป็นของตนเอง (ประดิษฐ์ และคณะ, 2539)

การแสดงพฤติกรรมด้านจริยธรรมของมารดา ได้แก่ การแสดงออกในการกระทำต่อบุตรที่ดั่งงาม เข้าใจพฤติกรรมของบุตรวัยทารก ให้การดูแลอย่างใกล้ชิด ไม่ทอดทิ้ง เลี้ยงดูบุตรด้วยความรัก ดูแลเอาใจใส่ และพูดจาไพเราะ เป็นจริยธรรมที่ควรเกิดขึ้นในจิตใจของมารดาส่งผลดีต่อบุตรทำให้มีพัฒนาการรอบด้านสนองตอบพัฒนาด้านจริยธรรมได้เป็นอย่างดี (ประพิณ, 2541) มารดาควรสร้างและพัฒนาด้านจริยธรรมให้กับบุตร ด้วยการเป็นตัวอย่างที่ดี และต้องหาแนวทางปลูกฝังจริยธรรมให้กับทารกอย่างเหมาะสม โอกาสและสถานการณ์ (ทวีรัชต์, 2547) และกระทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการควบคุมความประพฤติของบุตร และซึมซาบเข้าไปในตัวบุตร ศิริกุล, สุวัฒน์ และสิริประภา (2538) ได้ศึกษาการเลี้ยงดูเด็กวัยก่อนเรียนตามเกณฑ์สภาวะความต้องการพื้นฐานและบริการสำหรับเด็ก (สพด.) พบว่า ร้อยละ 90.5 และ ร้อยละ 85.0 ของมารดาปฏิบัติเป็นประจำมาก ในเรื่องการสอนบุตรให้รู้จักการสอนเกี่ยวกับมารยาททางสังคม เช่น สวัสดิ์ ขอโทษ ขอบคุณ และสอนบุตรให้รู้จักแบ่งปันขนมหรือสิ่งของแก่เด็กอื่น ตามลำดับ และ รุจา, อรุณศรี, ชื่นฤดี และจิรา (2544) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติพัฒนากิจการดูแลบุตรของครอบครัวในระยะเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการปฏิบัติพัฒนากิจการดูแลบุตรด้านการอบรมจริยธรรม เน้นการเป็นตัวอย่างที่ดีไม่พูดคำหยาบ

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมในการเลี้ยงดูบุตรวัยทารก

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า มีปัจจัยหลายประการที่เกี่ยวข้องกับเลี้ยงดูบุตรของครอบครัวไทย ได้แก่ การสนับสนุนทางสังคม สัมพันธภาพระหว่างคู่สมรส ปัจจัยส่วนบุคคล อันได้แก่ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา รายได้ของครอบครัว อาชีพ ศาสนา เชื้อชาติ ลักษณะของครอบครัว จำนวนบุตร ความรู้ของมารดาเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็ก การรับรู้พฤติกรรมทารก การรับรู้ความสามารถของมารดา และประสบการณ์การดูแลบุตร (จีรวรรณ และประวิทย์, 2546; ชูศรี, 2540; นันทิกา, 2534; นิตยา, 2536; บังอร, 2536; บัญจรงค์ และคณะ, 2542; ประกริต, 2536; พรนิภา, 2536; พรศรี และคณะ, 2544; มณี, 2539; สุสันหา, 2545; อัจฉริยา, 2534; Motil et al., 1997; Wiemann, Dubois, & Berenson, 1998) จากปัจจัยต่างๆ ดังที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยคัดเลือกปัจจัยบางประการที่คาดว่าจะมีความสัมพันธ์กับการเลี้ยงดูบุตรวัยทารก คือ ปัจจัยส่วนบุคคล (อายุ ศาสนา ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ของครอบครัว ลักษณะของครอบครัว

และประสบการณ์ในการเลี้ยงดูบุตร) การรับรู้ความสามารถของมารดา และการรับรู้ของมารดาเกี่ยวกับความต้องการของบุตร นำเสนอโดยสรุปดังมีรายละเอียดดังนี้

ปัจจัยส่วนบุคคล อันได้แก่ อายุ ศาสนา ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ของครอบครัว ลักษณะของครอบครัว ประสบการณ์ในการเลี้ยงดูบุตร นำเสนอโดยสรุปดังนี้

อายุ อายุเป็นข้อบ่งชี้ถึงวุฒิภาวะหรือความสามารถในการจัดการกับสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้น (Orem, 2001) ผู้ที่มีอายุมากมีความรับผิดชอบมากกว่าวัยรุ่นสาวแก้ไขปัญหามากๆ มีทักษะในการแก้ปัญหาและการปรับตัวได้ดีกว่าผู้ที่มีอายุน้อย (ทิพย์ภา, 2541) เมื่อบุคคลมีวุฒิภาวะมากขึ้นย่อมมีการตัดสินใจหาทางเลือกที่ดีและมีการตัดสินใจที่ถูกต้องในเรื่องของการดูแลตนเอง และรับผิดชอบที่จะกระทำเพื่อตนเองและบุคคลที่ต้องรับผิดชอบ (Orem, 2001) โมทิล และคณะ (Motil et al., 1997) ได้ศึกษาพฤติกรรมมารดาให้บุตรกินนมของมารดาหลังคลอด 6 ถึง 24 สัปดาห์ของมารดาวัยรุ่น และมารดาผู้ใหญ่ พบว่า ร้อยละ 37-54 ของมารดาวัยรุ่นมีพฤติกรรมให้บุตรกินนม มารดาน้อยกว่ามารดาผู้ใหญ่ และสุกัญญา (2542) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมารดาในการดูแลบุตรวัยก่อนเรียนที่ป่วยเป็นโรคหอบหืด พบว่า อายุมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมารดาในการดูแลบุตรวัยก่อนเรียนที่ป่วยเป็นโรคหอบหืด แต่นันทิกา (2534) ได้ศึกษาพฤติกรรมสุขภาพของมารดาที่มีบุตรอายุต่ำกว่า 5 ปี ที่ป่วยด้วยโรคอุจจาระร่วง พบว่า มารดาที่มีอายุแตกต่างกันมีการปฏิบัติในการดูแลบุตรที่ป่วยด้วยโรคอุจจาระร่วงไม่แตกต่างกัน มณี (2539) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการดูแลเด็กของบิดามารดากับภาวะสุขภาพของเด็กวัย 5 ขวบปีแรก พบว่า อายุของบิดามารดาไม่มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการดูแลเด็กของบิดามารดาของเด็กวัย 5 ขวบปีแรก ชูศรี (2540) ได้ศึกษาพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรวัยขวบปีแรกของมารดาที่พานบุตรมารับการรักษาที่โรงพยาบาลวชิระ ภูเก็ต พบว่า อายุของมารดาไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรของมารดา พรศรี และคณะ (2544) ได้ศึกษาการส่งเสริมสุขภาพทารกวัยขวบปีแรกของมารดา อำเภอไทรโยคจังหวัดกาญจนบุรี พบว่า อายุไม่มีผลต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพทารกของมารดา

ศาสนา ศาสนาเป็นคำสั่งสอนที่บุคคลแสดงออกมาทางความเชื่อ ก่อให้เกิดพฤติกรรม (นัยพรรณ, 2540) ซึ่งช่วยให้บุคคลรู้จักปรับตัวและปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมในสังคม คำสอนของศาสนาเป็นคำแนะนำในการดำรงชีวิต ตลอดจนการปฏิบัติต่อบุตรที่เกี่ยวข้องกับการฝึกหัดให้ทารกมีการเรียนรู้ ระเบียบและกฎเกณฑ์ สำหรับการดำรงชีวิตประจำวัน (เอมอร, 2543) ให้ได้เห็นคุณค่าทางจริยธรรม ได้รับการสอนให้เป็นคนดี และได้เรียนรู้การเข้าสังคม ตลอดจนมีบรรทัดฐานในการปฏิบัติที่มีผลต่อการปฏิบัติ การเลี้ยงดู และความเชื่อเกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตร โดยการสั่งสอนและทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี (สุพัตรา, 2541) ศาสนามีผลต่อการปฏิบัติและความเชื่อเกี่ยวกับ

การเลี้ยงดูบุตร การนับถือศาสนาที่ต่างกันอาจมีแนวทางการเลี้ยงดูบุตรที่ต่างกัน การเลี้ยงดูเด็กในสังคมไทยตามแนวคิดพุทธศาสนา มีประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็ก ซึ่งในการพัฒนาเด็ก ต้องยึดหลักความพอดีในการเลี้ยงดูให้ร่างกายเติบโตมีสุขภาพสมบูรณ์ มารดาต้องสั่งสอนอบรมและป้อนนิสัยให้เด็กปฏิบัติตนอย่างชอบธรรม ให้ความสำคัญกับการศึกษา เรียนรู้และฝึกหัดให้แก่เด็ก (ทิสนา และคณะ, 2536) นอกจากนี้ในการเลี้ยงดูเด็กต้องยึดหลัก ศิล สมาธิ ปัญญา โดยมุ่งเน้นให้เด็กเติบโตขึ้นเป็นบุตรที่ดี สิ่งสำคัญต้องเลี้ยงดูด้วยความรัก ทุนถนอม ชี้นะ และให้ความช่วยเหลือ (กุศล และคณะ, 2541) ส่วนการเลี้ยงดูเด็กตามแนวคิดศาสนาอิสลาม บุตรมีสิทธิที่จะได้รับการเลี้ยงดูที่ดี มารดาไม่ละเลยต่อความต้องการของบุตร (ยูซุฟ, 2544) มาตรฐานสำหรับครอบครัวในการเลี้ยงดูบุตรตามหลักการของศาสนาอิสลาม คือ การเลี้ยงดูบุตร ต้องเข้าใจถึงจิตใจของบุตร ทำตัวอย่างให้เห็น ปฏิบัติต่อบุตรอย่างดี แสดงออกซึ่งความรักและความเมตตา เต็มใจที่จะเสียสละทำดีที่สุดเพื่อบุตรของตน ให้บุตรจะได้เติบโตอย่างมีความเชื่อมั่น และมองโลกในด้านดี (มุฮัมมัด อาลี อัล-ฮาซิม่า, 2541) จิรยา และคณะ (2546) ได้ศึกษาพฤติกรรมความผูกพันระหว่างมารดาและทารก พบว่า การนับถือศาสนาสามารถทำนายพฤติกรรมแสดงออกซึ่งความผูกพันระหว่างมารดาและทารก

ระดับการศึกษา การศึกษาช่วยพัฒนาความรู้ สติปัญญา ทักษะและทัศนคติที่ดีต่อการเลี้ยงดูบุตร มีความสามารถในการค้นหาความรู้ (Muhlenkamp & Sayles, 1990) ทำให้รู้จักใช้สติปัญญา ในการแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล (Orem, 2001) นิตยา (2536) ได้ศึกษาแบบแผนการเลี้ยงดูบุตร อายุ 6-24 เดือน ในอำเภอหนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า มารดาที่มีระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน มีแบบแผนการเลี้ยงดูบุตรด้านร่างกายแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 รุ่งทิพย์ (2539) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้เกี่ยวกับโรค การสนับสนุนทางสังคม กับพฤติกรรมของมารดาในการดูแลบุตรป่วยธาลัสซีเมีย พบว่า ระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมของมารดาในการดูแลบุตรป่วยธาลัสซีเมีย และชูศรี (2540) พบว่า ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรของมารดาด้านการป้องกันโรคอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .01$) แต่บังอร (2536) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ พัฒนกิจของบิดาการสนับสนุนจากคู่สมรสกับพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรของบิดามารดา พบว่า ระดับการศึกษา ไม่มีความสัมพันธ์ และไม่สามารถทำนายพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรของบิดามารดา

อาชีพ อาชีพเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการเลี้ยงดู สนับสนุนให้บุคคลมีการเลี้ยงดูบุตรที่แตกต่างกัน บัญจรงค์ และคณะ (2542) ได้ศึกษาความรู้และการปฏิบัติของมารดาบิดาในการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพแตกต่างกันมีการปฏิบัติส่งเสริมพัฒนาการเด็กต่างกัน และผลการเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ พบว่า อาชีพรับราชการ

มีการปฏิบัติส่งเสริมพัฒนาการเด็กมากกว่าอาชีพแม่บ้านและรับจ้าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.05$) สุสัณหา (2545) ได้ศึกษาปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและนโยบายที่มีผลต่อการปฏิบัติ การให้นมมารดาแก่บุตรในมารดาที่ทำงานในเขตจังหวัดเชียงใหม่ ของมารดาหลังคลอดที่ทำงานนอกบ้าน พบว่า มารดามีการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดาในมารดาที่ทำงานนอกบ้านที่มีอาชีพ รับราชการ รัฐวิสาหกิจ และเอกชนที่มีการทำงานประจำมีพฤติกรรมไม่ให้นมบุตรมีนมมารดาสูงกว่ามารดาที่ทำงานในบ้าน และประกอบธุรกิจส่วนตัวหรือของครอบครัว จีรวรรณ และประวิทย์ (2546) ได้ศึกษาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ที่บ้าน: การศึกษาที่โรงพยาบาลศูนย์ขนาดใหญ่ ของมารดาที่มาคลอด โรงพยาบาลศูนย์ขนาดใหญ่ ที่นำทารกอายุ 1 เดือนมาตรวจตามนัด พบว่า มารดาที่ทำงานนอกบ้าน เป็นสาเหตุให้มารดาต้องเลี้ยงบุตรด้วยนมผสม แต่ประกริต (2536) ได้ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงดูบุตรในขวบปีแรกของมารดาที่มีบุตรป่วยและไม่เคยป่วยด้วยโรคติดเชื้อเฉียบพลันระบบทางเดินหายใจ พบว่า อาชีพของมารดาไม่มีความสัมพันธ์กับการเลี้ยงดูบุตรของมารดาด้วยขวบปีแรกบุตรที่เคยป่วยและไม่เคยป่วยด้วยโรคติดเชื้อเฉียบพลันระบบทางเดินหายใจ และอุบล (2540) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้เกี่ยวกับโรค ปัจจัยบางประการ กับพฤติกรรมของมารดาในการดูแลบุตรป่วยโรคหัวใจพิการแต่กำเนิด พบว่า อาชีพไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของมารดาในการดูแลบุตรป่วยโรคหัวใจพิการแต่กำเนิด

รายได้ของครอบครัว รายได้ของครอบครัวเป็นปัจจัยที่สามารถตอบสนองของความต้องการขั้นพื้นฐานชีวิต ผู้ที่มีรายได้ของครอบครัวมาก ทำให้ครอบครัวมีความสามารถในการจัดหาเครื่องอำนวยความสะดวกและเครื่องใช้ต่างๆ ที่จะช่วยให้การเลี้ยงดูบุตรมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (ปราณี, 2540) สฤกษ์ (2536) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับพฤติกรรมในการอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดาในครอบครัวกรรมกรก่อสร้าง เขตกรุงเทพมหานคร พบว่า รายได้ของครอบครัวมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 พรศรี และคณะ (2544) ได้ศึกษาการส่งเสริมสุขภาพทารกวัยขวบปีแรกของมารดา อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า มารดาที่มีรายได้ของครอบครัวต่างกัน มีพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพทารกวัยขวบปีแรกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.01$) จีรวรรณ (2543) ได้ศึกษาความเชื่อด้านสุขภาพกับพฤติกรรมดูแลความปลอดภัยแก่บุตรวัย 3-6 ปี ของบิดามารดา เขตราชเทวีกรุงเทพมหานคร พบว่า รายได้ของครอบครัวสามารถทำนายพฤติกรรมดูแลความปลอดภัยแก่บุตรของบิดามารดา และสุธรรม (2547) ได้ศึกษาการอบรมเลี้ยงดูเด็กของครอบครัวไทย พบว่า รายได้ของครอบครัวมีอิทธิพลต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา อารมณ์ จิตใจ สังคม จริยธรรม และแบบองค์รวม แต่ศิริยุพา (2536) ได้ศึกษาอิทธิพลการรับรู้ของมารดาที่มีผลต่อพฤติกรรมดูแลบุตรอายุต่ำกว่า 5 ปี ที่ป่วย

ด้วยโรคติดเชื้อเฉียบพลันของระบบทางเดินหายใจ พบว่า รายได้ของครอบครัวไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของมารดาในการอบรมเลี้ยงดูบุตร

ลักษณะของครอบครัว ลักษณะของครอบครัวเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการเลี้ยงดูครอบครัวเดี่ยวเป็นครอบครัวที่มีความเป็นอิสระ แต่ก็ห่างเหินจากญาติพี่น้อง ครอบครัวขยายเป็นครอบครัวที่มีความรักความอบอุ่น ญาติพี่น้องมีหน้าที่ช่วยเลี้ยงดูลูกหลาน แต่ขาดอิสระเพราะสมาชิกอาวุโสสูงสุดจะทำหน้าที่เป็นหัวหน้าครอบครัว อาจทำให้เกิดความขัดแย้งในด้านความคิดและความเชื่อในการเลี้ยงดูบุตร (สุพัตรา, 2541) รุจา และคณะ (2540) ได้ศึกษาพัฒนาการและปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติพัฒนาการของครอบครัวในการดูแลบุตร ตั้งแต่วัยทารกจนถึงวัยรุ่น พบว่า ชนิดของครอบครัวเป็นตัวแปรที่สามารถทำนายการปฏิบัติพัฒนาการของครอบครัวในการดูแลบุตรวัยทารกได้ แต่ซูศรี (2540) ได้ศึกษาพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรวัยขวบปีแรกของมารดาที่พบบุตรมารับการรักษาที่โรงพยาบาลวชิระ ภูเก็ต พบว่า ลักษณะของครอบครัวไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรของมารดา และจุฑามาศ (2540) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านประชากร ความเชื่อด้านสุขภาพ และพฤติกรรมดูแลเด็กวัยเรียนของมารดาเพื่อป้องกันโรคขาดสารไอโอดีน พบว่า ลักษณะของครอบครัวไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมดูแลเด็กวัยเรียนของมารดาเพื่อป้องกันโรคขาดสารไอโอดีน

ประสบการณ์ในการเลี้ยงดูบุตร ประสบการณ์ในการเลี้ยงดูบุตรเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการเลี้ยงดู มารดาที่มีโอกาสได้เลี้ยงดูบุตรตนเองหรือบุตรผู้อื่น จะทำให้เรียนรู้เหตุการณ์ใหม่ๆ ได้อย่างรวดเร็ว มีความมั่นใจในการแสดงบทบาทมารดาและนำประสบการณ์มาใช้ในการเลี้ยงดูบุตร นันทรัตน์ (2541) ได้ศึกษาการดูแลตนเองและการดูแลทารกแรกเกิดของมารดาที่ติดเชื้อเอชไอวี พบว่า ประสบการณ์มีความสัมพันธ์กับการดูแลเด็กทารกแรกเกิด วิแมน และคณะ (Wiemann et al., 1998) ได้ศึกษายุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดาของมารดาวัยรุ่น และปัจจัยที่มีผลต่อการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดาของมารดาอายุน้อยกว่าหรือเท่ากับ 18 ปี พบว่า ประสบการณ์ในการให้นมมารดามีผลต่อการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดา เนื่องจากมารดาที่มีประสบการณ์น้อย ทำให้มารดาให้การเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดาน้อย ใช้วิธีการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมผสมโดยใช้ขวด

การรับรู้ความสามารถของมารดา การรับรู้ความสามารถของตนเองเป็นการรับรู้และความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองที่จะจัดการและกระทำกิจกรรมนั้นๆ ให้สำเร็จตามเป้าหมายที่มุ่งหวังไว้ และการรับรู้ความสามารถของตนเองมีผลต่อพฤติกรรมกระทำและการปฏิบัติต่างๆ (Bandura, 1997) การรับรู้ความสามารถของมารดาเป็นการรับรู้ของมารดาว่าตนเองมีความสามารถในการเลี้ยงดูเพื่อตอบสนองความต้องการของบุตรวัยทารกเกี่ยวกับความสามารถของตนเองที่จะ

จัดการ และการปฏิบัติพฤติกรรมที่ต้องการนั้นให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ผลลัพธ์ที่ต้องการ ถ้ามารดามีการรับรู้ความสามารถของตนเองสูง จะพยายามที่จะกระทำพฤติกรรมในการเลี้ยงดูบุตรวัยทารกให้บรรลุเป้าหมาย และให้การเลี้ยงดูที่ตอบสนองความต้องการของบุตรได้อย่างถูกต้องเหมาะสม การรับรู้ความสามารถของมารดาจึงเป็นสิ่งสำคัญมีผลต่อพฤติกรรมของมารดา กมลทิพย์ (2540) ได้ศึกษาการรับรู้สมรรถนะตนเองในการดูแลบุตรและพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพบุตรในมารดาที่มีบุตรวัย 1-3 ปี พบว่า การรับรู้สมรรถนะตนเองในการดูแลบุตรมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมารดาในการส่งเสริมสุขภาพบุตร จันท์เพ็ญ (2545) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมารดาในการส่งเสริมสุขภาพบุตรวัย 1-3 ปี ในจังหวัดระยอง พบว่า การรับรู้สมรรถนะตนเองของมารดาในการดูแลบุตรมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมารดาในการส่งเสริมสุขภาพบุตร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.001$) กิติมา (2541) ได้ศึกษาการรับรู้สมรรถนะในการดูแลบุตรของมารดาและผลลัพธ์ทางสุขภาพของเด็กโรคหอบหืดวัย 1-5 ปี พบว่า การรับรู้สมรรถนะในการดูแลบุตรของมารดา มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมดูแลบุตรของมารดาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = .37, p < 0.001$) และสุพรรณิ (2542) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสามารถกับพฤติกรรมปฏิบัติตัวด้านสุขภาพในระยะตั้งครรภ์ของมารดาวัยรุ่น พบว่า การรับรู้ความสามารถของตนเองมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมปฏิบัติตัวด้านสุขภาพในระยะตั้งครรภ์ของมารดาวัยรุ่น ($r = .54, p = 0.001$)

การรับรู้ของมารดาเกี่ยวกับความต้องการของบุตร เป็นการรับรู้ของมารดาเกี่ยวกับความต้องการของบุตรวัยทารก การรับรู้ของมารดาเกี่ยวกับความต้องการของบุตรจะช่วยให้มารดา มีการปฏิบัติต่อบุตรได้ถูกต้องได้ตรงตามความต้องการของบุตรที่แปรเปลี่ยนไปตามวัย และมีพฤติกรรมของมารดาในการเลี้ยงดูบุตรที่สอดคล้องกับการเจริญเติบโตและพัฒนาการตามวัย มารดาเป็นผู้มีบทบาทในการสนองความต้องการของบุตรในทุกด้าน ในขณะที่ความต้องการของบุตรแปรเปลี่ยนไปตามวัย มารดาจะต้องรับรู้ว่าความต้องการของบุตรนั้นมีทั้งทางกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา มารดาที่รับรู้ความต้องการของบุตรดี มีแนวโน้มที่จะตอบสนองความต้องการของบุตรได้ถูกต้อง ในทางตรงกันข้ามถ้ามารดารับรู้ความต้องการของบุตรได้ไม่ดีหรือไม่ถูกต้อง ก็จะมีแนวโน้มที่จะตอบสนองความต้องการของบุตรไม่ถูกต้อง และทำให้มารดาขาดความมั่นใจในความสามารถของตนเอง (ประดินันท์ และคณะ, 2539) ดังนั้นการรับรู้ความต้องการของบุตรวัยทารกก็เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมารดาในการเลี้ยงดูบุตร ที่ทำให้มารดาสามารถตอบสนองความต้องการของบุตรได้ตรงกับความต้องการของบุตรในทุกุระยะของการเจริญเติบโตและพัฒนาการ พร้อมทั้งพัฒนาทักษะการเลี้ยงดูเพื่อตอบสนองความต้องการของบุตร (พรทิพย์, 2544) นุชนาถ (2543) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้ และตอบสนองของมารดาต่อสื่อสัญญาณทารกของมารดาที่มีบุตรอายุ

6 เดือน พบว่า ร้อยละ 80 มารดาบอกความต้องการของบุตรได้จากการสังเกตสื่อสัญญาณทารก และร้อยละ 73 มารดาคิดว่าตนเองสามารถตอบสนองความต้องการของบุตรได้ และพรินิภา (2536) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมารดาในการดูแลบุตรป่วยด้วยโรคกลุ่มอาการเนฟโฟรติก พบว่า การรับรู้ของมารดาต่อภาวะสุขภาพ/ความต้องการของบุตรมีความสัมพันธ์ทางบวกกับ พฤติกรรมของมารดาในการดูแลบุตรป่วยด้วยโรคกลุ่มอาการเนฟโฟรติก

จากการศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมด สรุปได้ว่า ทารกเป็นวัยที่ต้องพึ่งพาบิดามารดา หรือผู้เลี้ยงดูที่จะมาตอบสนองความต้องการทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคม หากทารกไม่ได้รับการตอบสนองความต้องการที่เพียงพอ จะส่งผลกระทบต่อทารกอาจก่อให้เกิดภาวะทุพโภชนาการ พัฒนาการล่าช้า มีโอกาสพัฒนาเป็นคนเจ้าอารมณ์ และเติบโตเป็นเด็กที่มีปัญหาการอยู่ร่วมกับคนอื่น มารดาเป็นผู้เลี้ยงดูหลักของทารก พฤติกรรมของมารดาในการเลี้ยงดูบุตรวัยทารก จึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งในการเลี้ยงดูอย่างถูกต้องเหมาะสมตามวัย ให้การตอบสนองความต้องการต่างๆของบุตร รวมทั้งช่วยสนับสนุนพัฒนาการทุกด้านตามวัย การที่มารดาจะมีพฤติกรรมเลี้ยงดูเหมาะสมสามารถตอบสนองความต้องการของทารกได้นั้นมีปัจจัยหลายประการที่เกี่ยวข้องอยู่ด้วย ได้แก่ การรับรู้ความสามารถของมารดา การรับรู้ความต้องการของบุตร และปัจจัยส่วนบุคคล อันได้แก่ อายุ ศาสนา ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ของครอบครัว ลักษณะของครอบครัว และประสบการณ์ในการเลี้ยงดูบุตร เป็นต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาว่า มารดามีพฤติกรรมมารดาในการเลี้ยงดูเพื่อตอบสนองความต้องการของบุตรวัยทารกเป็นอย่างไร และต้องการศึกษาปัจจัยดังกล่าวจะสามารถทำนายพฤติกรรมของมารดาในการเลี้ยงดูบุตรวัยทารกได้หรือไม่ เพื่อจะได้เป็นข้อมูลในการให้คำปรึกษา แนะนำมารดาในการเลี้ยงดูบุตรวัยทารก ส่งเสริมให้มีการเลี้ยงดูบุตรที่ถูกต้องเหมาะสมตามความต้องการของบุตรวัยทารก เป็นผลให้บุตรมีการเจริญเติบโตและพัฒนาการที่ดีทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคมได้อย่างครบถ้วน